

ДНЕВНИКЪТЪ

(стенографски)

на

XV-то обикновено Народно събрание.

Втора редовна сесия.

XLV заседание, понеделникъ, 22 априлий 1913 г.

(Открито отъ подпрѣседателя г. А. Буровъ, въ 3 ч. 20 м. слѣдъ пладне)

Прѣседателствующъ А. Буровъ: (Звъни) Засѣданието се открива.

Моля г. секретаря да прочете списъка на г.г. народнитѣ прѣдставители.

Секретарь Х. Цаневъ: (Прочита списъка. Отсѣжтвуватъ г. г. народнитѣ прѣдставители: Желѣзъ Абаджиевъ, Несторъ Абаджиевъ, Хафузъ Садкъ Алиевъ, Никола Алтимирски, Янко х. Атанасовъ, д-ръ Мичо Багаровъ, Цанко Бакаловъ, Димитъръ х. Баневъ, Петъръ Бешковъ, Стефанъ Бояджиевъ, Димитъръ Бръчковъ, Златанъ Бръчковъ, Деко Ванковъ, Желю Влашки, д-ръ Георги Гаговъ, Маринъ Гайдовъ, Михайлъ Георгиевъ, Стефанъ Георгиевъ, Стоянъ Георгиевъ, Витанъ Герасимовъ, Тодоръ Даскаловъ, Богданъ Дачевъ, Мурадъ-бей Джевдедовъ, Георги Джавизовъ, Христо х. Димитровъ, Добри Добревъ, Георги Долапчиевъ, Димитъръ Драгиевъ, д-ръ Димо Желѣзовъ, д-ръ Асѣнъ Златевъ, Димитъръ Икономовъ, Стефанъ Икономовъ, Георги Илиевъ, Михо Каравасилевъ, Иванъ Капаровъ, Йовчо Киревъ, Христо Ковачевъ, Василь Константиновъ, Григоръ х. Константиновъ, Никола Константиновъ, Григоръ Коцевъ, Петко Кочанковъ, д-ръ Тодоръ Кръстевъ, Вото Лачовъ, Константинъ Ленковъ, Тодоръ Лунгаловъ, Антонъ Мандевъ, Ной Марковъ, Сюлейманъ Мемишевъ, Мехмедали Герей Месудовъ, Митю Милковъ, Иванъ Миневъ, Минко Михайловъ, Димитъръ Мицайковъ, Иванъ Младеновъ, Анастасъ Мустаковъ, Димитъръ Нарлиевъ, Никола Начевъ, Георги Надковъ, Ахмедъ-бей х. Неджибъ-беевъ, Дамянъ Неновъ, Василь п. Николовъ, Киро Пановъ, Петъръ Папанчевъ, Павелъ Парпановъ, Иванъ Петровъ, Иванъ Пецовъ, д-ръ Константинъ Помяновъ, Бенедиктъ Поповъ, Иванъ Поповъ, Тошо Поповъ, Христо Поповъ, Първулъ Първуловъ, Петко Разсужановъ, Иванъ Русевъ, Юрданъ Русевъ, Кирилъ Славовъ, Илия Стаматовъ, Михайлъ Такевъ, Иванъ Таневъ, д-ръ Цоню Тотевъ, Апостолъ Урумовъ, Мехмедъ х. Хасановъ, д-ръ Андрей Ходжовъ, Борисъ Христовъ, Станко Христовъ, Георги Христовъ, Илия Цвѣтковъ, Гавриилъ Цонковъ, Никола Ченковъ, Христо Черешаровъ, Георги Шиваровъ и Юмеръ Юсуфовъ)

Прѣседателствующъ А. Буровъ: Отсѣжтвуватъ 93 души народни прѣдставители. Събранието има, слѣдователно, законния съставъ, за да засѣдава.

Прѣди да пристѣпимъ къмъ дневния редъ, смѣтаме, че е дългъ на прѣдседателството да покани г. г. народнитѣ прѣдставители, да почетемъ съ ставане на крака паметта на покойния нашъ другаръ Петъръ Станчевъ. Богъ да го прости, и лека му прѣстъ!

Всички народни прѣдставители: (Като ставатъ прави) „Богъ да го прости!“

Прѣседателствующъ А. Буровъ: Имамъ да съобща на Народното събрание, че прѣдседателството е разрѣшило отпускъ на слѣдующитѣ г. г. народни прѣдставители: на софийския Христо Ковачевъ — 5 дена; на ескиджумайския Юрданъ Русевъ — 5 дена; на орханйския Петъръ Парпановъ — 2 дена.

Освѣнъ това постѣпили сж заявления за отпуски, които трѣбва да се разрѣпатъ отъ Народното събрание.

Сливенскиятъ народенъ прѣдставителъ г. Петъръ Папанчевъ, по болѣзнени причини, моли за 5 дена отпускъ. Които г. г. народни прѣдставители сж съгласни да се разрѣши на г. Папанчева 5 дена отпускъ, моля, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство) Приема се.

Карловскиятъ народенъ прѣдставителъ г. Христо х. Димитровъ, по важни сѣмейни причини, моли за 5 дена отпускъ. Които г. г. народни прѣдставители сж съгласни да се разрѣши на г. Христо х. Димитровъ 5 дена отпускъ, моля, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство) Приема се.

Севлиевскиятъ народенъ прѣдставителъ г. Антонъ Мандевъ иска 4 дена отпускъ. Които г. г. народни прѣдставители сж съгласни да се разрѣши исканиятъ отпускъ, моля, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство) Приема се.

Казьлагалкиятъ народенъ прѣдставителъ г. Иванъ Петровъ, по важни домашни причини, моли за 10 дена отпускъ. Които г. г. народни прѣдставители сж съгласни да се разрѣши исканиятъ отпускъ, моля, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство) Приема се.

Пазарджикиятъ народенъ прѣдставителъ г. Михайлъ Такевъ, по болѣзнени причини, моли за 3 дена отпускъ. Които г. г. народни прѣдставители сж съгласни да се разрѣши исканиятъ отпускъ.

моля, да си вдигнат ръката. (Болшинство) Приема се.

И най-сетия, тутакашкият народен представител г. Иванъ Еневъ, по важни домашни причини, моли за 5 дена отпускъ. Които г. г. народни представители сж съгласни да се разрѣши исканиятъ отпускъ, моля, да си вдигнат ръката. (Болшинство) Приема се.

Има постѣпало отъ Министерството на земледѣлието и държавнитѣ имоти предложение за отстъпване даромъ на Френската република едно мѣсто, находяще се въ г. София, съ пространство 2.475 кв. м. Това предложение е напечатано, ще се раздаде на г. г. народнитѣ представители и ще се тури на дневенъ редъ.

Постѣпили сж до г. г. министритѣ нѣколко питання и запитвания, които азъ ще прочета по редъ.

Питане отъ Георги Т. Пѣевъ, трѣнски народенъ представителъ: (Чете)

„На основание чл. 107 отъ конституцията, имамъ честь да отправя слѣдното питане къмъ г. министра на вътрѣшнитѣ работи и народното здраве:

„Извѣстно ли е на г. министра, че по-голямата частъ отъ административния персоналъ, назначенъ въ освободенитѣ земи, вмѣсто да въвежда правовъ редъ и съ культурно общение да третира новото население, извършва полицейската служба съ груби грѣшки и по начинъ, който никакъ не може да задоволи изисванията на законитѣ?

„Смѣта ли г. министрътъ да подобри административния персоналъ?“

Запитване до г. министъръ-председателя и министъръ на външнитѣ работи и на изповѣданията отъ търновския народенъ представител г. Димитъръ Страшимировъ: (Чете)

„1. Всѣко ново продължение на примирието съ Турция, не е ли опасно за интереситѣ на България?

„2. Изгодно ли е да се водятъ прѣговори съ Гърция сега — прѣди да сж разрѣшени други висящи въпроси?

„3. Съ отстъпване Солунъ, България не губи ли политически и икономически западна Македония, не осигурява ли съюза между Гърция и Сърбия?

„4. Защо не се наложи единъ кжсъ срокъ за подписване прелиминарния миръ, както и за демобилизацията?

„5. Сърбия не е ли фактически и формално денонсирала договоритѣ съ дѣйствиата си досега?

„6. Съ по-нататъшно солидаризиране правителството не излага ли достолѣнието на нацията и престижа на държавата?

„7. Манкирала ли е България задълженията си въ каквато и да било точка? Кой фактъ авторизира Сърбия да иска ревизия на договора?

„8. Нѣмаме ли юридическо основание да денонсираме, да публикуваме договора и да се откажемъ отъ всички свои задължения?

„9. Нѣма ли България очебиющи поводи за *rebus sic stantibus*, за който неоснователно претендира сръбскиятъ печатъ?

„10. Кои сж формалнитѣ и технически прѣчки, за да се сключи миръ направо съ Турция?

„11. Арбитражътъ на Русия спитулиранъ ли е изрично за всички членове на договора?

„12. Правителството може ли да подложи на арбитражъ — безъ да урони себе си и България — ония територии, които въ договора сж изрично признати, като безспорно български?

„13. Увѣдомено ли е правителството за становището на Русия по екилибра на Балканитѣ? Истина ли Русия съвѣтва да оставимъ Солунъ?

„14. Кои сж прѣимущества на българското гледище за национално обединение?

„15. Истина ли е, че послѣдниятъ отговоръ на силитѣ е лъжливъ отъ Русия?

„16. Не е ли належаща необходимостъ една нова ориентировка на външната политика на България?

„17. Ако правителството чувствува своята роля изчерпана и ако, вмѣсто балканския съюзъ, не може да излѣзе съ нова политическа формула, не е ли моментътъ неизбеженъ да прибѣгне до спасителната конституционна практика за подобни случаи?“

Питане до г. министъръ-председателя и министъръ на външнитѣ работи и изповѣданията отъ търновския народенъ представител Петъръ Пешевъ: (Чете)

„Моля г. министъръ-председателя да отговори:

„1. Вѣрно ли е, че сръбското правителство изявило намѣрение да иска измѣнение на съюзнишкия договоръ, сключенъ между България и Сърбия, въ смисълъ да присѣдини окупиранитѣ отъ сръбскитѣ войски български земи въ Македония, къмъ сръбското кралство, въпрѣки това, че споредъ договора тяя земи спадатъ къмъ България?

„2. Направени ли сж отъ страна на българското правителство нужнитѣ постѣпки, за да се покани съюзната намъ държава Сърбия да изпълни всецѣло задължението си по договора?

„3. Знае ли г. министъръ-председателъ за безчеловѣчнитѣ изтезания, на които е билъ подложенъ въ Скопие отъ майоръ Поповичъ и нѣколко войници ректорътъ на Българската семинария архимандритъ Методий Димовъ, и какви мѣрки е взело българското правителство за издирване и наказание виновницитѣ?“

Друго питане отъ сщия народенъ представител, г. Петъръ Пешевъ, къмъ г. министра на войната: (Чете)

„Моля г. министра на войната да отговори:

„1. Не е ли вѣрме да се освободятъ вече отъ служба зачисленитѣ въ дѣйствующата сега армия български граждани несслужили по недѣжливостъ, негодностъ и други причини, но обложени съ данѣтъ, та съ това да се прѣмахне допуснатото неравенство, което тѣ тѣрпятъ, поради обстоятелството, че въ много околии тѣхнитѣ другари не сж никакъ повижавани подъ знамената?

„2. Вѣрно ли е, че на войницитѣ и подофицеритѣ не сж платени заплатитѣ, и ако е вѣрно, защо е допуснато това?“

Запитване отъ видинския народенъ представител г. Георги Добриновичъ къмъ г. министра на външнитѣ дѣла и на изповѣданията: (Чете)

„На основание чл. 107 отъ конституцията и чл. 54 отъ правилника моля г. министра да отговори:

„1. Извѣстно ли му е, че сръбскитѣ власти въ гр. Скопие по единъ неокачествимъ вандалски начинъ сж изтезавали до полуумъртвяване ректора на българската Скопска семинария архимандрита Методий Димовъ, който доскоро е лежалъ на цѣрнение отъ нанесенитѣ му отъ изтезаването рани въ Солунската руска болница и сега е доведенъ въ София да се цѣри?

„2. Ако му е извѣстно това, направилъ ли е и какви енергически и външнитѣ постѣпки прѣдъ сръбското правителство, да му вмѣни въ отговорностъ, че то и всичкитѣ му органи дължатъ респектъ и лоялностъ сръбско българското македонско население, неговото духовенство и учителство въ окупиранитѣ отъ сръбскитѣ войски страни, и че системата, която дирижира то, сръбското правителство, чрѣзъ своитѣ органи противъ всичко българско въ тяя страни, какъвто е случаятъ съ архимандритъ Методий и много и много други отъ сщия характеръ, нѣма да бѣде тѣрпѣна отъ българското правителство — тѣрпѣнието е прѣминало всѣка граница?“

Г. Добриновичъ: Искамъ думата по запитването.

Прѣседателствующъ А. Буровъ: Моля, г. Добриновичъ, не съмъ още свършилъ.

Г. Добриновичъ: Моля г. г. народнитѣ прѣдставители и г. министра на външнитѣ работи да се съгласятъ да се даде спѣшностъ на запитването ми.

Прѣседателствующъ А. Буровъ: Трѣбва, прѣди всичко, да се изпрати прѣписъ на г. министра, за да може да събере нужнитѣ свѣдѣния, и тогава да се постави въпросътъ на дебатиране.

Г. Добриновичъ: Не настоявамъ въ днешното заседание да се разгледа, но да му се даде спѣшностъ; да не остане дълго време неразисквано. Човѣкътъ е полупрѣбитъ и на цѣрене. Трѣбва да се освѣтли народното прѣдставителство какво става съ нашето духовенство и съ нашето учителство, което се прогонва и малтретира по най-жестокъ начинъ отъ нашитѣ сюзници. Затова бихъ молилъ г. г. народнитѣ прѣдставители и г. министра да се съгласятъ да му се даде спѣшностъ.

Прѣседателствующъ А. Буровъ: Съгласно правилника, всички тѣзи питання и запитвания ще бждатъ съобщени на надлежнитѣ г. г. министри, за да имъ се отговори по реда прѣдвиденъ въ правилника.

Относително искането на спѣшностъ отъ страна на г. Добриновича, има ли да каже нѣщо г. министър-прѣседателтъ?

Министър-прѣседателъ И. Гешовъ: Г. г. народни прѣдставители! Спѣшностъ за питаннята и запитванията не се прѣдвижда въ нашия правилникъ; спѣшностъ има само за прѣдложения. За питаннята и запитванията, както прѣседателството сега каза, има установенъ редъ: съобщаватъ се на министритѣ и, когато могатъ, министритѣ отговарятъ на тѣхъ.

Прѣседателствующъ А. Буровъ: Има думата г. д-ръ Никола Генадиевъ по въпроса за спѣшността, повдигнатъ отъ г. Добриновича.

Д-ръ Н. Генадиевъ: Да, по въпроса, повдигнатъ отъ г. Добриновича.

Мисля, че не е необходимо да бжде нѣщо прѣдвидено въ правилника, когато се касае за спѣшностъ на запитванията. Правителството винаги може да приеме извѣстно запитване да се разгледа въ заседанието, въ което е прѣдложено. Ако запитването на г. Добриновича е спѣшно само по себе си — и вѣрвамъ въ това никой не се съмнѣва и ако особени издирвания и изучавания не сж необходими отъ страна на правителството — и затова, ако има нѣкой да се съмнѣва, на всѣки случай почитаемото правителство ще даде потребнитѣ освѣтления — мисля, че още днесъ г. министър-прѣседателтъ може да се съгласи да се опрѣдѣли день за разглеждането му. Да не бжде днесъ, но да бжде напр. въ четвъртъкъ. По този начинъ, безъ да се наруши правилникътъ, постига се и цѣльта, твърдѣ похвална, която гони г. Добриновичъ.

Прѣседателствующъ А. Буровъ: Има думата търновскиятъ народенъ прѣдставителъ г. Димитър Страшимировъ.

Д. Страшимировъ: Азъ ще подкрѣпя това, което каза г. Генадиевъ, като прибавя, че, съгласно правилника, имаме опрѣдѣленъ день за запитвания —

въ двѣ недѣли единъкъ; по, тъй като ще заседаваме още нѣколко заседания — само тази недѣла — азъ бихъ молилъ г. министра на външнитѣ работи и на изповѣданията, прѣдъ видъ важността и належаността, така да се изразя, на въпроса, който повдигаме, за да си не отидемъ по домоветѣ безъ да сме чули последната дума на правителството по такива животрептящи въпроси, които се явяватъ всѣки часъ, да бжде добъръ да фиксира този день, който и тъй имаме опрѣдѣленъ за четвъртъкъ, още повече, че по въпроситѣ, които задавамъ, не се искатъ нѣкои фактически проверки и събирания на свѣдѣния, но повече сж информационни и могатъ да ни се обяснятъ.

Прѣседателствующъ А. Буровъ: Г-да! По това би трѣбвало да се направи едно прѣдложение, ако се желае да има вотъ отъ камарата. Споредъ правилника, Народното събрание е властно да опрѣдѣли деня за разискване на запитванията. Понеже тукъ въпросътъ се касае за запитвания, правилникътъ прѣдвижда два четвъртъка въ мѣсеца, да става отговоръ на запитвания. Ако дѣйствително г. запитвачтъ настоява да се опрѣдѣли единъ по-близъкъ день, ще трѣбва да направи едно прѣдложение формално, да го подложи на вота на камарата.

Д. Страшимировъ: Мисля, че въпросътъ е прѣдпрѣшенъ отъ правилника, защото, доколкото си спомнямъ, въ последната недѣла, когато заседавахме, нѣмахме фиксиранъ день за отговоръ на запитвания и, слѣдователно, единъ день отъ сегашната седмица трѣбва да се опрѣдѣли за отговоръ на запитвания.

Прѣседателствующъ А. Буровъ: Тогава, направете прѣдложение въ такъвъ смисълъ.

Д. Страшимировъ: Правя прѣдложение: да се опрѣдѣли четвъртъкъ.

Д-ръ Н. Генадиевъ: Ако се направи такова прѣдложение за опрѣдѣляне на единъ день, ще трѣбва да се разисква върху него. Азъ мисля, че работата ще се улесни много повече, ако г. министърътъ на външнитѣ работи се съгласи той да опрѣдѣли единъ день, четвъртъкъ или петъкъ, който иска, но непрѣмънно прѣвъ тази седмица. По този начинъ никакви прѣния нѣма да станатъ. Ако правителството не желае да възприеме това, тогава ще взема думата за да обясня, защо правителството трѣбва да опрѣдѣли единъ день отъ тази седмица за разискване на запитванията.

Г. Добриновичъ: Азъ моля г. министър-прѣседателя да се съгласи въ идущи четвъртъкъ да се разискватъ запитвания.

Нѣкои отъ прѣдставителитѣ: Този четвъртъкъ.

Г. Добриновичъ: Азъ вѣрвамъ, че дотогазъ г. г. министритѣ ще иматъ време да изучатъ тѣзи въпроси. Прѣдлагамъ слѣдующето: за идущи четвъртъкъ да се тури на дневенъ редъ моето запитване.

Прѣседателствующъ А. Буровъ: По това прѣдложение г. министър-прѣседателтъ желае ли да каже нѣщо?

Министър-прѣседателъ И. Гешовъ: Да.

Г. г. народни прѣдставители! Азъ моля да се пратятъ тия питання и запитвания до надлежнитѣ министри и тогава да се разисква въпросътъ, кога, именно да се тури на дневенъ редъ тѣхното разглеждане. Тукъ се случихъ днесъ, прочетоха се въ

мое присъствие, но не можах да ги чуя. Нека ми се пратят по-напред да ги прочета и тогава ще определим деня, в който да ги разискваме.

Прѣседателствуващъ А. Буровъ: Мисля, че съ тази декларация е изчерпанъ въпросътъ.

Д-ръ Н. Генадиевъ: Безсмысленно. И ще моля г. министър-прѣседателя и Народното събрание да се съгласятъ въ идущето заседание да се постави на дневенъ редъ: опредѣляне деня за разглеждане интерпелацията на г. Добриновича, както и другитѣ интерпелации.

Прѣседателствуващъ А. Буровъ: Мисля, че това е съвършено излишно, защото г. министър-прѣседателятѣ още тази вечеръ ще има прѣписъ отъ запитването и въ слѣдующето заседание ще може да си каже думата по този въпросъ.

Пристапваме по-нататъкъ къмъ дневния редъ.

Първата точка е продължение разискванията по прѣдложението, внесено отъ Министерството на желѣзницитѣ, пощитѣ и телеграфитѣ, за увеличение цѣната на боровитѣ траверси, доставени за нуждитѣ на Българскитѣ държавни желѣзници отъ прѣдприемача Жеко Бончевъ по контрактъ, сключенъ на 14 януарий 1910 г.

Има думата г. министърътъ на желѣзницитѣ.

Министъръ А. Франгя: Г. г. народни прѣдставители! Азъ поискахъ прѣвъ думата, за да мога да дамъ нѣколко обяснения, и мисля, че подиръ тия обяснения нѣма да става нужда да се говори толкова много по единъ въпросъ, който, по моему, е толкова простъ. Единъ уменъ учителъ е казалъ, че оня, който говори много, е винаги изложенъ да прави повече погрѣшки отъ оня, който говори по-малко, а тъйкъ азъ ще прибавя, че оня, който говори безъ да е изучилъ дѣлото, винаги ще прави погрѣшки, защото не е изучилъ дѣлото. Не е грѣшка, ако нѣкой може да се заблуди, но грѣшка е, когато се старае да заблуди другитѣ, които го слушатъ. Азъ донесохъ тукъ дѣлото. Оня денъ, когато говорихъ, помолихъ нашия добъръ приятелъ г. д-ръ Христо Мутафовъ да вземе да изучи дѣлото; той каза да не го прѣкъсвамъ, а да го оставя да говори колкото ще, и получи най-послѣ вашитѣ щедри ржкоплѣскания. Искамъ да ви изложя въпроса и вие да рѣшите. Въ постановленията на Министерския съвѣтъ се казва, че въпросътъ на покойния Ж. Бончевъ ще се рѣши по законодателенъ редъ: ако Народното събрание го приеме, добръ, ако не, ще остане човѣкътъ да си заведе дѣло и тогазъ държавата ще плати още и счупенитѣ паници — и разноскитѣ, и лихвитѣ и т. н.

Д-ръ Х. Мутафовъ: То е въпросъ още. Вашиятъ юрисконсултъ казва тъкмо обратното.

Министъръ А. Франгя: Г. д-ръ Христо Мутафовъ, съ единъ жаръ и съ единъ патосъ, съ които заслужава да защищава една по-друга кауза, говори за дѣбови траверси, когато въ договора се говори за борови траверси. Говори за честностъ, за моралъ, за корупция, за да украси съ цвѣтя своята рѣчь. Каза още, че е имало депеша до Народното събрание и до царя, че не съмъ приложилъ законитѣ. Нахвърля намеци и хубави фрази, безъ да даде нѣкакви доказателства. Азъ ще се постарая безъ фрази да ви дамъ доказателства.

Д-ръ Х. Мутафовъ: Вие наговорихте вече достатъчно фрази, безъ да дадете доказателства.

Министъръ А. Франгя: Понеже г. Мутафовъ говори така, азъ съмъ длъженъ да му отговоря, понеже не желая да си не плащамъ борчовѣтъ, т. е. на оня, който ми е казалъ нѣщо, желая да му кажа това, което трѣбва, и да оставя вие да се произнесете. Той казваше, че тукъ имало депеша, съ която се е инкриминиралъ министърътъ на желѣзницитѣ, че не е приложилъ законитѣ, че той трѣбвало да сключи единъ договоръ за смѣтка на прѣдприемача и да даде на Жеко Бончевъ доставката на траверситѣ, които не бѣха доставени отъ братя Иванови. Ето какъ стои работата. Първиятъ търгъ бѣше на 3 февруарий и се получи слѣдующитѣ цѣни: отъ Георги Мариновъ по 3-72 л. за парче, отъ Димитъръ Куртукчиевъ по 3-50 л. и отъ Жеко Бончевъ по 3-48 л. — ще рече, Жеко Бончевъ има право да получи търга. Но подиръ туй сж постигнали заявления, съ които е прѣдложено доставянето на траверситѣ съ по-низки цѣни и ние правимъ втори търгъ на 11 февруарий. Получаватъ се слѣднитѣ цѣни: отъ Никола Дуковъ по 3-33 л. за парче и отъ Т. К. Балабановъ по 3-18 л. Ако г. Мутафовъ, който по такъвъ единъ начинъ защищава интереситѣ на държавата, бѣше на мое мѣсто, би направилъ такова нѣщо: би далъ доставката на траверситѣ по 3-48 л., вмѣсто по 3-18 л. Имаше депеша до Народното събрание и до Негово Величество и Дирекцията на желѣзницитѣ и се дадохъ тия свѣдѣния на надлежното мѣсто. Дѣто ще рече, станаха два търга, а не единъ, и азъ, а особено правителството изпълнихме длъга си, като не направихме друго, освѣтъ да приложимъ законитѣ и да охранимъ държавнитѣ интереси. Това стига по първия въпросъ, защото не съмъ наученъ да си служа съ много фрази.

По втория въпросъ. Съ заявление отъ 7 априлий т. г. прѣдприемачътъ заяви, че той достави отъ Турция контрактенитѣ траверси и тѣзи доставени прѣвъ 1910 г. е внесълъ въ България безпрѣпятствено. Съгласно договора, той трѣбваше да достави траверситѣ въ три години отъ 1910 до 1912. Първата партида прѣвъ 1910 г. отъ 60 хиляди траверси внесълъ безъ мито. На 1911 г. митнишката конвенция, която България имаше съ Турция, се унищожи и понеже Турция туряше мито на нашитѣ прѣдмети и нашата държава тури на тѣхнитѣ. Този човѣкъ заяви, че за тѣзи, които е пригответилъ за доставяне прѣвъ 1911 г., митническитѣ власти, то силата на новата митнишка конвенция съ Турция, му искали мито и понеже при сключването на договора не е се плащало никакво мито за внасянитѣ отъ Турция траверси и не е могълъ да прѣдвиди, че ще послѣдва измѣнение на митническия режимъ, за да го има прѣдъ видъ при оферирането, той счита това като държавна наредба, прѣдставляюща непрѣодолима сила за него и се моли туй мито да остане върху държавата. Съвѣтътъ по поддържането на линиитѣ събранъ, като имаше прѣдъ видъ голѣмата нужда отъ траверси, рѣши: да се прѣдстави работата на Министерския съвѣтъ, да видимъ какво ще рѣши той. И наистина работата е прѣдставена тѣй отъ мене: (Чете) „Като ви долагамъ за горното и прѣдъ видъ на това, че съ новата митническа конвенция, дѣйствително, сж увеличени цѣнитѣ на траверситѣ, а доставянето имъ отъ България по липса на достатъчно гори и ограничения, които се правятъ отъ закона за горитѣ, е почти невъзможно, то честь имамъ да Ви помоля, господине прѣседателю, да внесете въ едно съближнитѣ заседания въ Министерския съвѣтъ за разрѣшение въпроса: слѣдва ли да се удовлетвори молбата на прѣдприемача Жеко Бончевъ, и въ утвърдителенъ случай, коя отъ прѣдложениитѣ отъ него три комбинации да се възприеме“. Имаше три прѣдложения: да се унищожи договорътъ, съгласно

чл. 33 от публично-административния правилникъ, да се освободятъ траверситѣ отъ мито и други бери, или да се увеличи цѣната на сума равна на платеното мито. Г. Мутафовъ казваше, че въ България имало неизмѣрими пространства букови гори. Не забравяйте, че траверситѣ сж борови и не забравяйте, че прѣзъ 1911 г. тѣй се приложи законъ за горитѣ, че всѣки денъ имаме по двѣ депутации отъ Перущица и Батакъ, да молятъ да имъ се позволи да сѣкатъ. Вие помните, че имаме убийството на лесничия Поповъ, защото не се позволяваше да се сѣче. Ще рече, имаме нужда отъ траверси, а отъ друга страна не позволяваха да се сѣче и този човѣкъ не знаеше, че ще дойде денъ да се отмени конвенцията съ Турция. Ние бѣхме въ това положение. Затова Министерскиятъ свѣтъ рѣши: (Чете) „Одобрява се, да се увеличи цѣната на траверситѣ, които прѣдприемачътъ Жеко Бончевъ, по силата на склучения съ него контрактъ на 14 януарий 1910 г., ще достави отъ Турция за нуждитѣ на желѣзнопътнитѣ линии, и то да се увеличи съ сума равна на платеното мито за внасянето имъ отъ Турция въ България“.

Сега ще ми кажете едно, както го казваше г. Христо Мутафовъ: има ли въ договора съ този човѣкъ това, че той негрѣмѣнно трѣбва да купи траверситѣ отъ Турция? Нѣма го, но отъ 10 години наредъ траверситѣ се купуватъ отъ Турция. И ще има ли навънъ търговецъ, когато знае, че се плаща $2\frac{1}{2}$ л. мито на 100 кгр. траверси, ако ги донесе отъ Унгария или Трансилвания, да не ги достави отъ Турция, отъ дѣто не се плаща мито; има ли човѣкъ търговецъ, знаещъ тази работа, който ще отиде да купи траверситѣ отъ тамъ, дѣто ще плаща мито по $2\frac{1}{2}$ л. на 100 кгр., защото митото на медѣланото дърва е 50 ст. на 100 кгр., а на дѣланото $2\frac{1}{2}$ л.? Ако отидемъ въ сѣда, той ще ни каже: азъ отъ 1910 г. ви давамъ траверси и винаги боровитѣ траверси сж доставяни отъ Турция съ нѣколко малки изключения. Дѣто ще рѣче, че ако въ договора нѣма това, азъ ще ви кажа, че на този свѣтъ нѣма да се намери търговецъ, който да отиде да вземе траверси отъ тамъ, дѣто ще се плаща мито. Азъ не съмъ картоненъ министъръ да кажа, че въ договора пише така и не може иначе. И знаете ли каква нужда имамъ тогава отъ траверси? Тия гарални линии, по които лѣкуватъ днесъ треновѣтъ, ги правѣхме тогава. Значи трѣбваше да унищожимъ търга, да правимъ новъ и да се минатъ шестъ мѣсеца, защото тукъ нѣмаше траверси. Ето вчера направихме единъ търгъ за траверси и вмѣсто 3-18 л., имаме послѣдна цѣна 5-05 л. за борови траверси. Явиха се четири души прѣдприемачи чужденци и тукашни и дадоха тази послѣдна цѣна. Сега доходъ заповѣдъ да изучатъ, да ли не може да ги замѣнимъ съ желѣзни траверси, които, наистина, сж по-скъпи съ 2—3 л., но траятъ 40 години, отъ друга страна по този начинъ ще запазимъ горитѣ отъ съспиване и ще се отървемъ отъ оплаквания, че траверси нѣмало, че туй било развалено, онуй било развалено. Оставете ни да работимъ, когато знаете, че всичко става по единъ редъ. Виждате по кой начинъ министърътъ на желѣзницитѣ се е отнесълъ къмъ този въпросъ. Като имамъ туй за явление, отидохъ въ Министерския свѣтъ и той разрѣши.

Отивамъ по-нататѣкъ. Тия траверси купени отъ този човѣкъ се приематъ отъ комисията, съставя се протоколъ, подписва се и подирѣ се плащатъ. Ще рече, траверситѣ сж платени и остава да отидемъ да ги вземемъ. Отиваме да вземемъ траверситѣ, но митническитѣ власти казватъ: ще платите мито. Азъ внасямъ въпроса въ Министерския свѣтъ и той разрѣшава да не платимъ мито.

Повдигна се и другъ въпросъ, да ли трѣбва да платятъ и други бери — общински налогъ и т. н. — или само бериитѣ, които сж плащали по-напрѣдъ. Отивамъ отново въ Министерския свѣтъ съ докладъ: (Чете) „Министерскиятъ свѣтъ въ IV-то си постановление взето въ засѣданието му отъ 19 декемврий 1911 г., протоколъ № 103, и VIII-то такова, взето въ засѣданието му отъ 15 май 1912 г., протоколъ № 50, одобри да се увеличи цѣната на боровитѣ траверси, които прѣдприемачътъ Жеко Бончевъ, по силата на склучения съ него контрактъ на 14 януарий 1910 г. достави отъ Турция за нуждитѣ на желѣзницитѣ, съ сума равна на вносното мито и на принадлежащитѣ съ къмъ послѣдното бери, безъ ония, които сж заплащани и при режима на безмитния вносъ на траверситѣ, а отъ друга страна да се събератъ отъ прѣдприемача принадлежащитѣ се суми за бериитѣ, които сж плащани при режима на безмитния вносъ, а сега не се плащатъ. Но понеже Върховната Сметна Палата отказа да визири издаденитѣ платежни заповѣди за въпросното увеличение, то съ XI-то си постановление, взето въ засѣданието му на 21 юний 1912 г., протоколъ № 77, Министерскиятъ свѣтъ разрѣши на Министерството на финанситѣ да освободи, подъ гаранцията на повѣреното ми министерство, задърженитѣ въ Пловдивската митница траверси, доставени отъ поменатия прѣдприемачъ и складираны на гара Кричимъ, както и да освободи личната му гаранция и депозитъ. Въпросътъ пакъ досежно увеличението цѣната на траверситѣ остана да се рѣши по законодателенъ редъ.“ Министерскиятъ свѣтъ, като иска да нареди работата по таквъ начинъ, щото ние да имаме траверси, но да гарантираме само този въпросъ да мине прѣзъ камарата, ето какво постанови: (Чете) „Одобрява се, да се внесе за разглеждане и гласуване въ втората редовна сесия на XV то обикновено Народно събрание прѣдставеното съ доклада на Министерството на желѣзницитѣ, почитѣ и телеграфитѣ отъ 2 мартъ т. г. подъ № 17.645 рѣшение за увеличение цѣната на ония отъ боровитѣ траверси, доставени за нуждитѣ на Българскитѣ държавни желѣзници отъ прѣдприемача Жеко Бончевъ по контракта склученъ на 10 януарий 1910 г., които послѣдниятъ е внесълъ отъ Турция и по силата на послѣдвалото слѣдъ склучаване на контракта измѣнение на митническия режимъ подлежатъ на мито“. Ще рече, Министерскиятъ свѣтъ рѣшава този въпросъ да се гласува отъ Народното събрание. Какво направихме ние? Ние задържахме на този човѣкъ 55.000 л. съ неговото съгласие и казахме: ако мине прѣзъ Народното събрание, което е господаръ на тѣзи приходи, ти, г-не, имашъ право и можемъ да увеличимъ цѣната на траверситѣ съ такситѣ на митото, ако не мине, нѣмашъ право. Ето постановлението на Министерския свѣтъ, което е въ този смисълъ — нѣма да чета всичко, защото, казахъ ви, че не искамъ да ви обезпокоявамъ: (Чете) „Понеже нуждата отъ тия траверси е твърдѣ голѣма, тѣй като Главната дирекция на желѣзницитѣ и пристанищата засега разчита единствено само на тия траверси, за да може да държи въ изправностъ пѣтя и осигури безопасното циркулиране на влаковетѣ, и отъ друга страна, отъ продължителното държане на открито, изложени на атмосфернитѣ влияния, траверситѣ ще прѣтърпятъ значителни поврѣди, то съ отношението си подъ № 46.123, отъ 26 юний т. г., помолихъ г. министра на финанситѣ да прѣдпише на митницата да освободи траверситѣ, като гарантирахъ изплащането слѣдуюмитѣ суми на послѣдната слѣдъ разрѣшение въпроса отъ Народното събрание. Съ отношението си подъ № 9.301, отъ 3 юний т. г., г. министърътъ на финанситѣ ми явява, че законътъ за митницитѣ не му давалъ право да освобождава стокитѣ на частни

лица безъ заплащане или обезпечение слѣдующимъ мита и, че за да може да даде нареждания за освобождаване на задържанитѣ отъ Пловдивската митница траверси, било потребно специално за това постановление на Министерския съветъ. Горното като ви долагамъ и понеже, както споменахъ, нуждата отъ траверситѣ е много голѣма, а отъ друга страна наследниците на покойния Жеко Бончевъ съ заявлението си отъ 2 т. м. заявяватъ, че сж съгласни да не имъ се изплаща до разрѣшение въпроса отъ Народното събрание стойността на прѣдложенитѣ наслѣдствѣнѣ траверси, сумата за които надминава дължимитѣ такива на Пловдивската митница за всички доставени траверси, а въ замѣна на това митницата да позволи вдигането на траверситѣ и да освободи личната имъ гаранция депозитъ, то честъ нмамъ, г. прѣседателю, да Ви помоля да внесете въ Министерския съветъ за разрѣшение въпроса, да се разрѣши на г. министра на финанситѣ да освободи въпроснитѣ траверси подъ гаранцията на повѣреното министерство. И Министерскиятъ съветъ казва: (Чете) „Разрѣшава се на Министерството на финанситѣ да освободи подъ гаранцията на Министерството на желѣзницитѣ, пошитѣ и телеграфитѣ задържанитѣ отъ Пловдивската митница траверси; доставени за българскитѣ държавни желѣзници отъ прѣдприемача, покойния Жеко Бончевъ и складиранни въ Кричимъ, както и да освободи личната гаранция и т. н.“

Ето страшното злоупотреба, което би могло да се направи споредъ намецитѣ нахвърлени отъ г. Мутафова. Какво е направено? Казахме: единичниятъ господарь на тѣзи пари е Народното събрание; ако то намѣри най-сетнѣ, че е справедливо да уголѣми цѣната на траверситѣ съ таксата на митото, добръ, ако не, не. Гаранцията е срочна. Докога? Докогато Народното събрание се произнесе. А гаранция има ли? Имаме, г-да. Ето каква е гаранцията взета отъ тѣзи хора: (Чете) „Траверситѣ, за които се иска мито, сж изплатени по установения редъ, т. е. слѣдъ приемото имъ отъ комисията и одобрение на протокола, обаче Дирекцията се научи, че подлежатъ на мито едвамъ, когато митницата не е позволила прѣнасянето имъ въ импрегнацитѣ. Ако митото и беринитѣ би платилъ прѣдприемачътъ, сумата възлиза на 44.333-80 л., а ако Дирекцията на желѣзницитѣ — въ видъ на увеличение цѣната на траверситѣ — 42.706-90 л. Разницата произлиза отъ това, че прѣдприемачътъ не се освобождава и отъ такситѣ, които сж плащани при стария режимъ, упоменати по-горѣ въ точка 6. Срѣщу тази сума — 42.706-90 л. на прѣдприемача сж задържани неизплатени траверси на сума 49.674-36 л. и частъ отъ залога му на сума 5.000 л.“

Сега вие оставате господари, ние държимъ паритѣ. Гаранцията е срочна; имаме нужда отъ траверси, да свършимъ работата частъ по-скоро, за да удовлетвориимъ населението и онова, което днесъ всички наричаме велико дѣло, като сжщеврѣменно охранимъ и интереситѣ на държавата. Подиръ туй заслужаваме ли ние тѣзи хвърлени думи: моралъ, честностъ, корупция, развала, въ тази магистрална рѣчь на г. д-ръ Мутафова? И азъ какво думамъ? Влате да видите, елате чуйте, разберете. Казахъ ви, човѣкъ да бѣде заблуденъ не е прѣхъ, ама да иска да заблуждава други, то е прѣхъ, както онзи денъ г. Мухановъ имѣ добросъвестността да каже: „Азъ бѣхъ заблуденъ“ — и се мъчеше да заблуди и васъ — „защото, казвахъ, научихъ отъ вѣрно мѣсто, даже отъ Министерството, че плащатъ тѣзи пари на прѣдприемачи“. И отъ отчетоводителя азъ ви донесохъ акта да видите какъ се е плащало. Не е ли по-хубаво вмѣсто да правимъ отъ камарата говорилня, да губимъ врѣме, да си говоримъ и да се хвърлятъ упречи отъ приятелитѣ помежду насъ, да отидемъ въ Ми-

нистерството и да изучимъ дѣлото? Моитѣ актове, отъ когато съмъ министъръ не сж освѣтъ ноторни, публични и за търговцитѣ и за който и да-е. Азъ всѣки пътъ съмъ солидаренъ съ моитѣ колеги и нищо друго не съмъ правилъ, освѣтъ онова, съ което правителството е солидарно.

Ето, г-да, какъ стои цѣлата работа. Сега вземете думата, говорете, азъ нѣма да я взема. Вие, като господари, остава да рѣшите тѣй или инакъ. Но азъ ще ви кажа едно. Азъ съмъ тукъ, мой дългъ е да защитя интереситѣ на държавата. Интересующиятъ ще заведе дѣло и възъ основа на закона и справедливостта ще ни осъди и тогазъ ще взема г. Мутафова, за да защитава дѣлото, та дано го спечели.

Д-ръ Х. Мутафова: Заедно съ вашия юристконсултъ, г. Вешковъ.

Д-ръ Б. Вазовъ: Позволете, г. министре, двѣ думи само. Вѣрно ли е, че юристконсултътъ на министерството ѣ далъ заключение противно на това искане?

Министъръ А. Франгя: Азъ го казахъ тукъ.

Д-ръ Х. Мутафова: Той казалъ, че въ съдилището Жеко Бончевъ, не може да добие удовлетворение.

Министъръ А. Франгя: Въ моя докладъ, ето какъ Министерскиятъ съветъ казва — ще го чета, за да го знаете: (Чете) „Подобна молба прѣдприемачътъ бѣ отправилъ и до Министерството на финанситѣ, но понеже въ поемнитѣ условия не е прѣдвидено, че доставянето на траверситѣ ще става отъ Турция, то, както казаното министерство, тѣй и Главната дирекция на желѣзницитѣ и пристанищата се произнесоха, че нѣма законно основание да се освободятъ въпроснитѣ траверси отъ мито. Вмѣсто това Министерството на финанситѣ намира, че прѣдприемачътъ може да се възползува отъ чл. 33 на публично-административния правилникъ“ — да се развали договорътъ. Да, каза Министерството на финанситѣ, че може да развали договора, но менъ ми трѣбватъ траверси и Министерскиятъ съветъ, като разгледа всички тѣзи работи — защото тамъ всѣки единъ дава обяснения — рѣши: понеже справедливо е, споредъ нашето мнѣние, че този човѣкъ не е знаелъ, че ще се измѣнятъ конвенциитѣ и ще се плаща мито, нека се плати митото отъ държавата. Азъ вземамъ мнѣнието и на моя юристконсултъ и на юристконсулта на Министерството на финанситѣ, азъ съмъ донесълъ тѣзи актове, за да ги видите тукъ, и вие ще ги видите единъ по единъ написани. Това е правото. Тѣзи сж ноторни, официални актове, и вие, ако искате, ще ви ги дамъ прѣди да рѣшите, 1—2 часа да ги видите.

Казахъ ви, вие сте господари.

Д-ръ Б. Вазовъ: Ние сме господари, но не сме съдии.

Министъръ А. Франгя: Министерскиятъ съветъ рѣши, това ще мине прѣзъ Народното събрание, което ще го гласува, а за менъ си ви казвамъ, че азъ съмъ тукъ, защитавамъ интереситѣ на държавата и ще ви моля да го приемете; ако не го приемете, ние ще платимъ ступенитѣ паници, както ви казахъ и по-напрѣдъ.

Сега имамъ още единъ докладъ, на края на който е казано: (Чете) „Да се гарантира отъ министерството прѣдъ митнишкитѣ власти, за да се взематъ траверситѣ, задържани отъ тѣхъ, а за изплащането на сумитѣ да се нареди чрѣзъ Народното събрание“. Това е послѣдното постановление. Едно прави-

телство го е направило, ви сте господари, наредете както искате.

Прѣседателствующъ А. Буровъ: Имаше записани оратори, но листътъ, на който бѣха записани, го нѣма, загубенъ е, та ще моля, които ще говорятъ, да поискатъ думата. (Обаждатъ се нѣколкомина)

Има думата бургазкитъ народенъ прѣдставителъ г. Георги Николовъ.

Г. Николовъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣдставители! Въпросътъ, който сега ни занимава, е уреденъ въ закона за общественитѣ прѣдприятия и въ публично-административния правилникъ. Споредъ първия законъ, всички държавни прѣдприятия, съ които държавата иска да си купи нѣщо или да продаде или да вземе нѣщо подъ наемъ, ставатъ чрезъ извършване на надлеженъ търгъ; на този търгъ се получава една опрѣдѣлена цѣна и по тази цѣна въ послѣдствие се плаща онзи прѣдметъ, отъ който държавата е имала нужда. Въ конкретния случай е имало търгъ за доставяне на 180.000 борови траверси и като прѣдприемачъ, който е далъ най-изгодна цѣна, се е явилъ г. Жеко Бончевъ и нему е билъ възложенъ търгътъ. Г. Бончевъ е трѣбвало да достави на държавата тия траверси отъ 1910 до 1912 г. Въ периода, докато е траялъ първиятъ митнически тарифъ — понеже прѣзъ туй врѣме сж дѣйствували двѣ тарифи по отношение на Турция, до 14 януарий 1911 г. нищо не се е плащало за мито при вноса на траверси, а слѣдъ това се е плащало — въ този първи периодъ сж били внесени 40 или 50 хиляди траверси, останалитѣ е трѣбвало да се внесатъ при новия митнически тарифъ, който вече е прѣдвидѣлъ мито за внасянитѣ траверси. За всички ония траверси, които г. Бончевъ е внесълъ слѣдъ влизането въ сила на новата митническа тарифа съ Турция, е трѣбвало да плати на хазната 52.000 л. мито. За тази сума сега е спорътъ. Издадени сж били три платежни заповѣди отъ страна на министерството, за да се заплати въпросната сума, като сума съотвѣтна на платеното мито; обаче, Смѣтната палата е отказала визирането на тѣзи заповѣди, които вие ще намѣрите приложени къмъ дѣлото, което г. министърътъ има прѣдъ себе си и което азъ съмъ изучилъ, за да имамъ право, споредъ неговитѣ понятия, да говоря по въпроса.

И така, г. г. народни прѣдставители, сумата не е много голѣма. Като вземемъ прѣдъ видъ какъ прѣдъ насъ лесно минаватъ голѣми суми, 52.000 л. не сж много пари; но като погледнемъ на въпроса отъ друга гледна точка, той заслужа нашето сериозно внимание и заслужа едно обсъждане по-надлъжко. Тукъ, прѣди всичко, както онзи день отбѣлжи г. д-ръ Мутафовъ, имаме да се справимъ съ единъ принципиаленъ въпросъ: дали слагането на тоя въпросъ е отъ наша компетенция или е отъ компетенцията на съдилищата. Върху този въпросъ, г. г. народни прѣдставители, нѣма да се спирамъ, защото другарьтъ се спрѣ върху него и вървамъ, че по него не може да сжществуватъ двѣ мнѣния между насъ — че дѣйствително не е отъ компетенцията на Народното събрание да увеличава по какъвто и да било начинъ цѣнитѣ на прѣдмети, получени на единъ търгъ, защото това би значило да нарушимъ закона за общественитѣ прѣдприятия. Та той ви казва, по какъвъ начинъ може да се получатъ каквито и да било прѣдмети, нужни на държавата — че трѣбва да се произведе търгъ. Добъръ, произвежда се търгъ и се получава една цѣна и сжщиятъ този законъ, който ние сме създали и който трѣбва да се уважава, ни забранява по другъ начинъ да повишаваме или намаляваме цѣнитѣ. А какво значи, собствено, това даване на 52.000 л. като мито или даването по нѣколко стотинки върху цѣ-

ната на траверситѣ? Това не значи друго, освѣнъ увеличаване цѣната на траверситѣ, защото, въ края на крайщата, тази сума отъ 52.000 л., рзхвърлена на 60.000 траверси ще увеличи цѣната на всѣка една траверса и по този начинъ, ще се получи тѣкмо онова, което забранява законътъ за общественитѣ прѣдприятия, и ние ще имаме опрѣдѣляне по законодателенъ редъ цѣнитѣ на траверситѣ, които цѣни сж били опрѣдѣлени по надлежния редъ, съ произвеждане на публиченъ търгъ. Ето защо, казвамъ, по единичното това съображение намирамъ, че е правъ г. д-ръ Мутафовъ, като казва, че този въпросъ не е отъ наша компетенция, а е отъ компетенцията на съдилищата и, слѣдователно, г. Жеко Бончевъ, трѣбваше тамъ да отиде, а не тукъ да идва.

Но нека минемъ върху сжществуто на въпроса. Въ своето заявление молителътъ казва, че той, като се ангажиралъ да достави траверси на държавата, не е прѣдвидѣлъ, че ще послѣдва измѣнение на митнишкия тарифъ, което измѣнение ще създаде мито за траверситѣ, което по-рано е нѣмало, и понеже той е правилъ разчетъ, че ще достави всички траверси отъ Турция, то неговата смѣтка не излѣзла върна, трѣбвало да плати много повече пари, като доставя траверси на държавата, отколкото е прѣдполагалъ по-рано, и като тѣй, държавата трѣбвало да заплати върхушната, т. е. сумата равна на митата. Прѣди всичко, г. г. народни прѣдставители, трѣбва да се забѣлжи, че, споредъ поемнитѣ условия, г. Жеко Бончевъ не е билъ задълженъ да достави траверси нито отъ България, нито непрѣмѣнно отъ Турция, или която и да било държава, той е билъ свободенъ да ги достави отъ кѣдѣто намѣри и на цѣна, каквато намѣри; отъ това държавата не се интересува. Тя се интересува да бждатъ доставени наврѣме и на мѣсто траверси, които да отговарятъ на условията, а отъ кѣдѣ ще ги намѣри г. Жеко Бончевъ, това е негова работа. И затуй въ чл. 3 въ поемнитѣ условия е казано, че сѣченето ще става въ врѣмето, прѣдвидено въ закона за горитѣ, като се е прѣдполагало, че то може да стане и тукъ въ България. Послѣ, въ втората алинея на сжщия членъ, дѣто се прѣдвиджда врѣмето за сѣчене, е казано, че на него се остава прижата да получи разрѣшние отъ надлежнитѣ горски власти за тѣхното отсичане. Значи, при условието, че отъ тукъ ще ги вземе, той ще има прижата да се справи съ надлежнитѣ власти по вѣдомството на горитѣ и въ послѣдствие да се грижи за приготвянето на самитѣ траверси. Ако-ли, обаче, ги достави отъ Турция — собствено, че може да ги достави отъ Турция, казано е, на друго мѣсто, „ако ги достави отъ странство“ — той е трѣбвало при едни-какви си случаи да пази срокъ. Но този въпросъ не е важенъ. Важното е, че отъ чл. 13 става ясно, че траверситѣ могатъ да бждатъ доставени и отъ странство. И прѣдставете си, г. г. народни прѣдставители, че можеше да ги достави отъ България, тогава щѣше ли да се яви съ претенции прѣдъ насъ да му платимъ нѣ-какви мита? Не, щѣше ли да иска тържната сума на траверситѣ да бжде увеличена съ митата? Не можеше да иска. Щѣше да иска само сумата, която е опрѣдѣлена на търга. Ако пъкъ ги намѣрѣше тукъ, то тѣзи траверси на държавата обѣха да костуватъ, ако се не лѣжа, 640.000 л.; ако обаче, не можеше да ги намѣри въ България и приемемъ неговия възгледъ, че, ако ги докара отвънъ, трѣбва да плати мито, ще костуватъ на държавата около 700.000 л. Та може ли да се мисли, че държавата, такъвъ уменъ договорщикъ, прѣдоставя работата на произвола: тѣзи траверси или да ги костуватъ 640.000 л. или 700.000 л., съ огледъ на това да-ли ще се издѣмъ митническиятъ тарифъ или не? Такава смѣтка не може да направи и най-слабиятъ търговецъ, а дамо ли държавата, и то по слѣднитѣ съображения:

Прѣди всичко, г. Жеко Бончевъ, като добъръ търговецъ, трѣбваше да знае, трѣбваше да прѣдвиди, че...

Д. Ганчевъ: Търговците не сж пророци.

Г. Николовъ: Всѣки можеше да знае, че въ 1911 г. старата митническа тарифа изтича и че може да се създадат мита за траверсите. Той можеше да прѣдполага това. Най-малкото, длъженъ бѣше да знае, че до тази дата може да трае старата митническа тарифа и ако искаше да се залази отъ всѣко евентуално повишение на митата, той трѣбваше до тази дата да внесе всички траверси, та когато настѣпи новиятъ митнически тарифъ, да не срѣща прѣчки отъ него, когато траверситѣ минатъ границата. Ако това не можеше да направи по една или друга причина, той трѣбваше да има прѣдъ видъ и такава една опасностъ, че могатъ да се създадат мита, а това не бѣше никакъ трудно да се знае, защото знаеше се вече, че нашитѣ гори не могатъ да даватъ въ широки размѣри такива материали, каквито се дърѣха отъ държавата. Слѣдователно, той можеше да прѣдвиди, че ще послѣдва едно такова увеличение на дървенихъ материалъ, защото най-напрѣдъ иде като дървенъ материалъ, а послѣ става на траверси. Ето защо, казвамъ, той бѣше длъженъ да знае това и, ако не го е знаелъ и не го е спазилъ, не е крива държавата, а е кривъ самъ той, защото не се е оказалъ достатъчно прѣдвидливъ търговецъ.

Ние не бива, г. г. народни прѣдставители, да създаваме такъвъ прецедентъ, защото като го създадемъ, може да се юрѣшимъ съ случаи, кждѣто държавата ще трѣбва да плати не 52.000 л., а, може би, 2—3 милиона лева, и ако възприемемъ сега този погрѣшенъ възгледъ, не ще имаме основание да се откажемъ отъ него тогава, когато въпросътъ се отнася за милиони. Ето защо, казвамъ, ако и въ случая да нѣмаме споръ за голѣма сума, но понеже въпросътъ е принципиаленъ, ние трѣбва съ всичкото внимание да се отнесемъ къмъ него и да отхвърлимъ ония възгледи, които прѣпорѣчва г. министърътъ. Нека той върва, че както той самъ е искрено убѣденъ въ правотата на своята теза, не-по-малко искрено сме убѣдени и ние, които излизаме да му възражаваме. Въ всѣки случай, досега, по моето скромно прѣдѣняване, отъ министерската маса не се чува доводи, които да биха убѣдили насъ. Ние се стараемъ да бѣдемъ обективни, обективностъ, която той самъ за себе си прѣпорѣчва, и че въ това си стремление не можемъ да намѣримъ допирни точки, да се съгласимъ съ него.

Освѣтъ това, г. г. народни прѣдставители, понеже всичко е станало съ търгъ, единъ важенъ въпросъ, какъвто е този, да-ли ще плащатъ или нѣма да плащатъ дървенитѣ материали, които биха се внесли отъ вънка, мито, е въпросъ, който не можеше и не трѣбваше да бѣде минатъ мълкомъ въ поемнитѣ условия. Всѣки търговецъ, който би се явилъ като конкурентъ, се е интересувалъ, да-ли ще се вадятъ митата, или нѣма да се вадятъ, да-ли държавата ще дири тѣзи мита, или нѣма да ги дири. А въ това отношение въ поемнитѣ условия има положения, които утвърждаватъ убѣдението у човѣка, че, ако такива мита слѣдва да се платятъ, трѣбва да се платятъ отъ прѣдприемача и, слѣдователно, като е така, правилно е да се дава на търга една цѣна съ огледъ на тѣзи мита. Тѣй че, не можемъ да простимъ на г. Жеко Бончевъ тѣзи мита, тѣй като това би значило да фаворизираме него въ врѣда на останалитѣ прѣдприемачи.

Тѣзи сж, г. г. народни прѣдставители, възраженията, които набързо искаме да направя, защото въпросътъ, най-сетнѣ, колкото и да е важенъ, не заслужава да ни отнема много врѣме.

Единъ послѣденъ въпросъ, на който искамъ да се спра, той е наличността на условията, за които говори чл. 33 отъ публично-административния правилникъ. Въ разсѣжденията, които намираме въ мотивитѣ на прѣдложението, е казано, че Министерскиятъ съветъ е намѣрилъ, какво въ случая може да има приложение чл. 33 отъ правилника. Доколкото мога да си спомня изложението на мотивитѣ, казано е въ тая смисълъ. Менѣ ми се струва, обаче, че този възгледъ не може да бѣде поддържанъ. Ако вземемъ да съпоставимъ просто цѣнитѣ на всички траверси съ цифрата, която прѣдставляватъ митата, оказва се, че има едно заскѣпяване съ 10% върху оная цѣна, която е била опрѣдѣлена, като обща цѣна на всички траверси. Ако намѣтъта ми не ме лъже, сумата бѣше 640.000 л. за всички траверси, а митото пъкъ се изразява въ цифрата 52 хиляди лева кръгло, значи, има нѣщо около 10—12% поскѣпяване на цѣната.

А. Горановъ: Г. Николовъ! Имайте прѣдъ видъ, че това е само за втората година, за първата година сж дадени вече 60.000 траверси.

Г. Николовъ: За 120 хиляди траверси.

А. Горановъ: Това мито е за втората половина.

Г. Николовъ: За 120 хиляди траверси, 40 хиляди лева турете. та да излѣзе 15%, турете даже 18%.

А. Горановъ: Около 18%.

Д-ръ Х. Мутафовъ: А сѣдилищата отхвърлятъ, даже когато има 23%.

Н. Апостоловъ: Даже 24%.

Г. Николовъ: Ето защо, така формално погледнато на въпроса, пакъ не можемъ да се съгласимъ съ доводитѣ на г. министра. Но ако отидемъ да се върнемъ въ смисѣла на чл. 33 отъ публично-административния правилникъ, ще видимъ, че той не говори за увеличение на разности, каквито прѣдставляватъ отъ себе си тѣзи 52 хиляди лева. Тукъ подъ увеличение се разбира въ разности за издържане на производството или за добиване на сурови материали, или пъкъ цѣната на суровитѣ материали и издържката на производството, до като се полчатъ настоящи траверси — само за тѣзи цѣни говори законътъ, а не говори за случаи, какъвто е настоящиятъ. Ето защо, азъ съмъ на мнѣние, даже и 50% да бѣше това увеличение, пакъ чл. 33 отъ правилника не можеше да има приложение.

По тѣзи съображения, изказани твърдѣ набързо, въ видъ на бѣлѣжки, азъ намирамъ, че ние, г. г. народнитѣ прѣдставители, не можемъ да вдигнемъ рѣка за прѣдложението на г. министра на желѣзницитѣ, съ което той иска да създаде единъ опасенъ прецедентъ.

Прѣседателствуващъ А. Буровъ: Има думата търновскиятъ народенъ прѣдставителъ г. Стояня Бурмовъ.

С. Бурмовъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣдставители! Обърна ми най-напрѣдъ вниманието началото отъ рѣчъта на г. министра на желѣзницитѣ, направилъ ми впечатление неговото негодувание противъ г. д-ръ Мутафова, нашъ другаръ, който най-напрѣдъ говори по туй прѣдложение и се обяви противъ него. Г. министърътъ на желѣзницитѣ прибърза да каже за себе си, че той не билъ „картоненъ министъръ“. Позволете ми, отъ ваше име и отъ мое, да му заявя, че и ние не смо, не желаемъ да бѣдемъ

и нѣма да бждемъ картонни депутати. Нѣкой си философъ билъ казалъ, че трѣбвало да се мълчи, защото, като се говорѣло, правѣло се грѣшки — тъй казваше г. министърътъ. Този философъ — кой е не знамъ — сигурно ще е живѣлъ въ врѣмена, когато за парламентаризмъ не е ставало дума и когато сигурно по-удобно е било да се министерува. Нека оставимъ философа да казва, каквото обича; ние ще кажемъ онова, което напътятъ дълъгъ ни налага да кажемъ.

И азъ ви моля, г. г. народни прѣдставители, както ви молиха и прѣждетоворившиятъ господа, да се обявите противъ туй прѣдложение и единодушно да гласувате противъ него, и не защото тукъ става дума за нѣкой-си, Богъ да го прости, Жеко Бончевъ, а защото всички ще трѣбва да се обявимъ противъ този начинъ на разрѣшаване спорове, които иматъ прѣдприемачитѣ съ държавата. И ако ние се обявимъ противъ туй прѣдложение най-напрѣдъ, ние се обявяваме заради туй, защото мислимъ, че не е Народното събрание сѣдѣтъ, който ще урежда спороветъ между прѣдприемачитѣ и държавата. Азъ нѣма да се спущамъ да ви говоря, че туй би принесло много голѣма вреда на държавата, ако смѣсимъ сѣднияската властъ съ законодателната — излишно е да ви убѣждавамъ въ туй, защото синца сте убѣдени. Азъ знамъ, че въ Министерството на желѣзницитѣ има купове и купове заявления на разни прѣдприемачи било по постройкитѣ на желѣзницитѣ и пристанищата, такива заявления има сигурно и въ Министерството на благоустройството отъ разни прѣдприемачи по постройка на шосета, мостове и пр. И ако съ това прѣдложение се прави пробата, да-ли всички тѣзи работи отъ страна на прѣдприемачитѣ биха могли да минатъ, елате, додѣто е врѣме, да имъ кажемъ, че не е този пътътъ за разрѣшаване на тѣзи спорове. Ето защо, безъ да се впускамъ въ подробности, безъ да ставаме сѣдии, безъ да гледаме да-ли е права или не е права, безъ да гледаме да-ли законътъ за благоустройството, да-ли законътъ за търговетъ и публично-административниятъ правилникъ сѣ на страната на прѣдприемачитѣ, или на нашата, оставете тази работа на сѣдилищата. Азъ знамъ, че прѣдприемачитѣ по постройкитѣ на желѣзницитѣ и шосетата ще иматъ редъ спорове и че ако почнемъ да рѣшаваме тѣзи спорове ние, менъ ми се чини, че ще платимъ не ступенитѣ паници, а и хааната ще ступимъ по този начинъ. Тѣзи, които поддържатъ, че ние можемъ да рѣшаваме тѣзи работи, като най-сериозенъ мотивъ иматъ този, който г. министърътъ каза, че трѣбвало да плащаме ступени паници, значи, че плащаме нѣкакви разноски, и по-хубаво е, да не се ходи въ сѣдилищата. Азъ не искамъ да го изтъквамъ като нѣкако недовѣрие къмъ нашитѣ сѣдилища, защото тѣ не сѣ дали доказателства, че заслужаватъ такова недовѣрие, най-малко такова недовѣрие не трѣбва да създава държавата, която ги е създавала и ги поддържа. Е добръ, питамъ азъ, възъ основа на кой членъ отъ конституцията, възъ основа на каква традиция, възъ основа на какъвъ обичай, най-сетнѣ, какво сме ние, когато рѣшаваме такъвъ единъ споръ? Азъ мисля, г-да, че вие имате по-голѣма гаранция прѣдъ сѣдилищата; тамъ вие имате прѣписката на рѣшѣ; министърътъ дава прѣписката, имате врѣме да я прочитате, наистина, но тамъ имате единъ да говори за, други противъ, вие сѣдитѣ стоите настрана и слушате. А ние какво сме тукъ? Ако вие, г. г. прѣдставители, сте сѣдии, г. министърътъ адвокатъ ли е на Жеко Бончева? Министерскиятъ портфейлъ не може да се смѣсва съ адвокатския портфейлъ; това, най-напрѣдъ, ако обичате, е недостойно. Тѣй или иначе, ако и вие изхождате отъ този принципъ, че спороветъ между прѣдприемачитѣ и държавата не трѣбва да се разрѣшаватъ отъ насъ, безъ да влизате

въ подробности, ще трѣбва да отхвърлите туй прѣдложение, което ни прави г. министърътъ на желѣзницитѣ. Съ това вие ще кажете на нему, че той не може да рѣшава тѣзи въпроси, а така сѣщо ще направите и една голѣма услуга на прѣдприемачитѣ, като имъ кажете: „Г. г. прѣдприемачи, когато ще се явявате на търгъ, не разчитайте на нѣкакви наши или ваши уважавания, на едни или други рекламации и пр., правете си по-добръ смѣткитѣ, недѣйте отива като онѣзи прѣдприемачи на желѣзницитѣ — може да е анекдотъ, може да е вѣрно — когато ще се състави сумата, която ще даде, туряли въ едно гърненце разни цифри, повиквали едно малко момиченце и му казвали: „хайте къзъмъ, тегли, да видимъ какво ще извадишъ“. Вие недѣйте прави тѣй, вие си правете смѣткитѣ, като имате прѣдъ видъ какво гласи нашиятъ специаленъ договоръ, поемнитѣ условия и публично-административниятъ правилникъ. Въ такъвъ случай нѣма да попаднете въ тѣзи грѣшки, или ако не е грѣшки, грѣшки въ кавички, нѣма да има нужда ние да се разправяме съ васъ, нито сѣдилищата, че има нужда да се разправятъ съ васъ.

Ако сега, г. г. народни прѣдставители, и азъ трѣбва да кажа нѣколко думи специално върху случая съ Жеко Бончевъ, ще ви кажа, че и въ ролята на сѣдии, ние пакъ би трѣбвало да го отхвърлимъ. Азъ бихъ молилъ г. министра да ми даде дѣлото, ще посоча нѣкои пунктове отъ поемнитѣ условия и ще видите да-ли е право или криво. Азъ си спомнямъ отъ вѣстницитѣ, че за тѣзи траверси имаше шумъ и другъ пътъ, менъ ми се чини, че бѣха излѣзли на сцената Братя Иванови, струва ми се, че и покойниятъ Бончевъ — лично не го познавамъ, и не го знаа кой е — бѣше излѣзълъ въ пресата съ нѣкои протести, свързани съ работата на тѣзи Братя Иванови, и спорѣха, Братя Иванови за 360 хиляди, Бончевъ за 180 хиляди траверси. Поемнитѣ условия сѣ общи. Въ тѣхъ е казано, че ще му се заплати по толкова на траверса доставена франко на нѣкоя отъ нашитѣ гари; има даже единъ специаленъ членъ въ поемнитѣ условия, кадѣто се казва, че всѣкакви разноски по прѣвозването, прѣноса, складирането на траверситѣ на нѣкои отъ нашитѣ гари, трѣбва да ставатъ за смѣтка на прѣдприемача. Никадѣ въ поемнитѣ условия не е казано, че това сѣ траверси, които непрѣмѣнно трѣбва да бждатъ доставени отъ Турция, тѣй както е казано въ нѣкои поемни условия на прѣдприемачитѣ — че „отъ еди-кой-си кариера трѣбва да си доставяте камъни“. Чл. 11 отъ поемнитѣ условия казва: (Чете) „Всички разноски по приеждането, като: разтуряне на раклитѣ, провѣряване на размѣритѣ и качества на траверситѣ, на-реждането имъ отново на ракли и пр., сѣ за смѣтка на прѣдприемача“.

Въ какво се състои, собствено, този споръ? Г. Бончевъ се явява като наддавачъ, обявява се за доставчикъ, става търга, възлага се върху него и се сключва контрактъ, по силата на който той ще трѣбва да достави въ продължение на три години 180 хиляди борови траверси. Вѣрно е, че сѣ борови, вѣрно е даже едно — туй ще го забѣлѣжа въ скобки — че въ Министерството на желѣзницитѣ, доскоро асѣ не бѣше опрѣдѣлено какви траверси ще трѣбва да се взематъ. Има нѣколко вида борови траверси. Излиза г. Такевъ съ една заповѣдъ и казва: „Ще се взематъ и правятъ траверси отъ черния боръ, въ никой случай отъ елховитѣ“. Азъ оставамъ този въпросъ настрана: и той не е важенъ въ случая, казахъ го въ скобки. Сега, когато г. Бончевъ се нае да достави траверситѣ, въ поемнитѣ условия не бѣше казано, че тѣзи траверси трѣбва да бждатъ непрѣмѣнно отъ Разложко, отъ Турция. Той се задържава да достави 360 хиляди траверси франко на нѣкоя отъ нашитѣ гари, ние ще му платимъ по 356 л. за всѣка една траверса, отъ Турция ли, отъ България ли, отъ Унгария ли ще ги

достави, негова работа, той нека си прави сметката. Ние искаме траверси, ако не ви иде на сметка, не дѣйте се ангажирва, ние съ васъ не правимъ, собствено, пазарлъкъ, но вие се явявате и казвате: „Азъ видѣхъ вашитѣ условия, искате да ги доставя франко на нѣкоя гара, азъ, Бончевъ, ви ги доставямъ до 3-56 л., отъ какъ да ги доставямъ, то е моя работа“, и се сключва по този начинъ контрактътъ. Подиръ туй нѣщо, менъ ми се струва, че г. Бончевъ нѣмаше право да се обръща и да казва въ редъ заявления, и до Министерството на финанситѣ, и до Министерството на желѣзниците: „Азъ ги доставяхъ отъ Турция, и донесе 1911 г. даде нова митническа конвенция съ Турция, и започнаха да се взематъ мита, дайте ми, платете ми сега митата“. Най-напрѣдъ ще ви обърна вниманието на едно нагледъ дребно обстоятелство, а именно, нито въ мотивитѣ на прѣдложението, нито въ рѣчъта на г. министра не се казва колко траверси сж прѣкарани до влизането въ сила на новата митническа конвенция.

Министъръ А. Франгя: Имаше ги за три години, 180.000 траверси: първата партида, 60.000 траверси, бѣха доставени прѣзъ 1910 г., втората — прѣзъ 1911 г.

С. Бурмовъ: Той може да ги прѣдаде сега, но не ги ли е прѣнесълъ по-рано и оставилъ? Въ едно изложение, което получихъ азъ и което, вѣрвамъ, сте получили и вие, направено отъ наследниците на този Жеко Бончевъ, се казва, че останалитѣ траверси бѣха изработени и готови вече до края на 1910 г. На първата страница на това заявление се казва това. Значи, тѣзи траверси сж били готови прѣзъ 1910 г.; никой не му прѣчеше, слѣдователно, да ги прѣнесе. Имало е, наистина, наводнение въ 1911 г., а не въ 1910 г. Той можеше да знае, а пъкъ не можеше да не знае, че ще има нова митническа конвенция; заради нея се говорѣше мѣсеци по-рано, отъ датата 22 септември 1908 г., знаеше кога изтича срока на старата, можеше да прѣдвиди това нѣщо и да допусне, че работитѣ може да се измѣнятъ тѣй, че може да има нѣкакво мито. Собствено, по силата на тая конвенция не се налага на траверситѣ мито, тамъ не е опрѣдѣлена такса, но по тарифата, това е възъ основа на общата митническа тарифа. Знаете, че по-раншната митническа конвенция почиваше на други начала, ние избирахме нѣкои прѣдмети и ги пропукахме безъ мито, и обратното, турцитѣ избраха нѣкои прѣдмети; траверситѣ бѣха отъ тая категория прѣдмети, на които не туряхме мито и, менъ ми се струва, за тѣхъ се плащаше нѣкакъвъ гербовъ налогъ и нѣкакво статистическо право; на колко възлизаше, не знамъ; но, казвамъ, и тогава плащаха нѣщо. Новата митническа тарифа се постави на други начала и вече почнахме да туряме мито на траверситѣ възъ основа на общата митническа тарифа, по 75 ст. на 100 кгр. Туй го подчертавамъ, защото по-послѣ ще кажа нѣколко думи, както и г. Мутафовъ каза. Вѣрно е, че г. Бончевъ се е обърналъ най-напрѣдъ къмъ министра на финанситѣ, молилъ го е съ едно заявление, като е иложилъ работата тѣй, както я излагатъ въ това заявление и наследниците му, и е искалъ да му се плати митото. Министерството казва: „Не може, безъ послѣдствие“. Обръща се съ друго заявление до Министерството на желѣзниците; г. министърътъ на желѣзниците го резолира: „Г. Бешкову“. Г. Бешковъ е юрисконсултъ; той е лицето, което ще трѣбва да даде мнѣние. Шомъ г. министърътъ е поискалъ неговото мнѣние прѣдполага се, че той ще се съобрази съ него. Ако г. министърътъ не е искалъ да чуе неговото мнѣние, не е искалъ да бѣде картоненъ министъръ, излишно бѣше да го праща на г. Бешкова. Вие имате единъ юрисконсултъ, искате мнѣнието му, но не държите сметка

за неговото мнѣние. Или пъкъ той е опитенъ юрисконсултъ, занимава се постоянно съ тѣзи въпроси, изучава ги? Вѣрно е, г. Бешковъ заслужава похвала: той е единъ отъ ония юристи, които сж най-добри запознати съ тая материя и неговото мнѣние е такова, за което ще трѣбва да държи сметка и г. министърътъ и всички тия, които се занимаватъ съ тѣзи въпроси. Азъ ще си позволя да прочета туй мнѣние на г. Бешкова и ще ви моля да го изслушате. Заявлението на г. Жеко Бончевъ носи дата 17 априлъ 1911 г., входящъ № 4.776, и като излага работата, казва: (Чете) „Мисля, обаче, че първото ми искане е колкото законно, толкова и уважително и настоявамъ най-убѣдително да го уважите и освободите отъ плащането на каквито и да било митнически такси за доставката на траверситѣ“ и пр. Г. Франгя е турилъ резолюция: „Г. Бешкову, да ми докладва мнѣнието си“. Г. Бешкова казва: (Чете) „По мое мнѣние настоящето заявление трѣбва да се остави безъ послѣдствие по слѣднитѣ съображения. Исканията на прѣдприемача сж двѣ:

1. Или да бѣде освободенъ отъ плащането на мито върху траверситѣ, които щѣлъ да достави отъ Турция, и

2. Или да се унищожи контрактъ му за доставката на траверси на държавата по силата на чл. 33 отъ публично-административния правилникъ. И двѣтѣ искания сж неоснователни.

По първото искане. Въ поемнитѣ условия не е опрѣдѣлено, че траверситѣ трѣбва да бѣдатъ доставени отъ Турция, слѣдователно, да бѣдатъ освободени отъ мито, както бѣха освободени до изтичането срока на конвенцията съ Турция. Ако е така, и, ако прѣдприемачътъ желае да доставя траверси отъ Турция, митото, което би трѣбвало да заплати, ще бѣде въ негова тежестъ. То ще бѣде въ негова тежестъ още и затова, защото той знаеше, че конвенцията съ Турция важи до 14/27 януарий т. г., слѣдователно, могълъ е да очаква една промѣна въ митническия режимъ, какъвто и, дѣйствително, е настѣпила. Ако не е взелъ въ внимание това обстоятелство при offerирането на търга, той самъ трѣбва да се счита виновенъ за това и да понесе въ такъвъ случай послѣдствията отъ тази непрѣдвидливостъ.

Д. Ганчевъ: Г. Бурмовъ, кога е сключенъ договорътъ?

Министъръ А. Франгя: На 14 януарий 1910 г. Срокътъ започва да тече отъ 1 априлий 1910 г. и трае до 1 ноември 1912 г..

Д. Ганчевъ: Г. Бончевъ трѣбваше да бѣде пророкъ, за да прѣдвиди, че слѣдъ една година ще има покачване на митото.

Д-ръ Х. Мутафовъ: Цѣлиятъ търговски свѣтъ знаеше, че ще имаме слѣдующата година нова конвенция.

Министъръ А. Франгя: Никой не знаеше какво ще бѣде, освѣнъ пророцитѣ.

Прѣдседателствующъ А. Буровъ: (Звъни) Моля тишина.

С. Бурмовъ: (Продължава да чете) „По второто искане. Чл. 33 отъ публично-административния правилникъ не е приложимъ въ дадения случай: 1. защото правилникътъ регулира общественитѣ постройки — Travaux publiques, а такъвъ не е случайтъ съ доставката на траверситѣ; 2. защото не е прѣдвидено въ контрактъ при поемнитѣ условия, че публично-административниятъ правилникъ е задължителенъ“ и пр.

Сега, по-право мнѣние въ случая надѣйте търси. Въ поемнитѣ условия вие сте се задължили да доставите траверси отъ Турция. Има ги и въ България; може-би да сѫ малко или много, но сигурно ще може да се доставятъ 180.000 траверси. Министертвото може да каже: „Г. прѣдприемачо! Ние не можемъ да влизаме въ вашата контора, да ровимъ вашитѣ теветри, за да видимъ какви смѣтки правите, когато се явявате на търгъ. Напето всичко е открито: ето ви поемнитѣ условия, и когато ще доставяте, ще имате прѣдъ видъ само тия поемни условия и респективнитѣ закони; ще си направите смѣтката“. Какво значи, да си направите смѣтката? Да прѣдвиди, какво би могло да стане. Ами ако утрѣ загубите по ваша вина нѣщо друго, може да кажете: „Не съмъ шорокъ да прѣдвидя“. Напр. отидохте да търсите работници и тѣ се оказаха 20—30 ст. по-скъпи; не можете да кажете: „Не можемъ да бъдемъ пророци, че ще взематъ 30 ст. повече“. Вие прѣди да наддавате, ще трѣбва да се справите съ всичко. Траверситѣ сѫ доставени отъ Турция. Но ние редъ години говоримъ за война съ Турция, редъ години нашитѣ отношения сѫ били далечъ отъ да бъдатъ приятелски и единъ разсудливъ прѣдприемачъ можеше да прѣдвиди, че може да се обяви една митническа война, или такава, като сегашната, или нѣщо друго. Всеки търговецъ, като знае, че има конвенция, срокътъ на която изтече прѣди една година, щѣше да прѣдвиди.

Д-ръ Х. Мутафовъ: И важното е, да се знае, че Турция я депозира, а не ние.

С. Бурмовъ: Менѣ ми се чини, че вината е негова, а не наша. Азъ бихъ поддържалъ, че той би ималъ право да иска увеличение стойността на траверситѣ съ митото, което е платилъ, само тогава, ако бѣше казано, че траверситѣ се доставятъ отъ Разложко, отъ Турция. Но защото е прѣдвидено, освѣтъ това, да ги достави и франко на станцията, той не е правъ да иска това увеличение. И азъ съмъ убѣденъ, че и тѣмъ който и сѣдѣ да се обърне г. Бончевъ, респективно неговитѣ наследници, ако щете турски, нѣма да му присъди да му признае увеличение на стойността на траверситѣ. Г. министърътъ може да бѣде спокоенъ че нѣма България да плаща същевнитѣ паници. Ако той има право, азъ бихъ го попиталъ: защо досега не се е обърналъ къмъ съдилищата? Защо тѣзи, които искатъ да го защищаватъ и които разбиратъ отъ юриспруденция, не го пратятъ да иде въ съдилищата? Прѣдполагамъ, че сѫ го направили отъ желание да помогнатъ на българската казна, да не плаща нѣкои същевни паници. Когато отиватъ други съдове, нека отидатъ и нѣкакви същевни паници — по-голяма полза се принася на държавата.

Ще кажа нѣколко думи и за публично-административния правилникъ. Чл. 33 отъ публично-административния правилникъ, който бѣше въ сила у насъ — погрѣшно е да се мисли, че той е отмѣненъ съ закона за публичнитѣ търгове — казва така: когато цѣнитѣ на работитѣ, ако щете, на прѣдметитѣ, които се доставятъ, се увеличатъ минимумъ съ 25% отъ цѣната по девиза, прѣдприемачътъ има право да приобѣгне къмъ едно отъ слѣдующитѣ двѣ нѣща. Първото е, да даде заявление, че се отказва отъ търга. Прѣдприемачътъ не може въ никакъ случай да се откаже отъ търга. Ако се откаже, зарадъ него ще дойдатъ послѣднитѣ, които прѣдвидява респективниятъ законъ — търгътъ ще се произведе за негова смѣтка. Чл. 33 отъ публично-административния правилникъ по изключение му дава правото да се откаже отъ търга, и то само въ единъ случай, когато цѣната на прѣдметитѣ, които ще се доставятъ, се покачи — слѣдъ произвеждането на търга, т-да!

— минимумътъ съ 25% отъ стойността. Така, ако приемемъ въ случая, че можемъ да говоримъ за траверси, а не за надници и пр., ако цѣната имъ се покачи съ 25% слѣдъ търга, г. Бончевъ е правъ да иска увеличение на цѣната и щѣше да получи това увеличение, ако и другата страна по договора се съгласѣше. Г. Бончевъ щѣше да се обърне съ едно заявление къмъ респективното министерство и щѣше да каже: ето ви доказателства, отъ които се вижда, че цѣнитѣ се покачиха съ 25%; азъ, прочее, не мога да доставямъ; възползувамъ се отъ това право, което ми дава чл. 33 отъ публично-административния правилникъ, и ви моля да ликвидирате прѣдприетието; за останалото правете каквото обичате, или же, ако сте съгласни да доставямъ, съгласете се съ моето прѣдложение. Той има това право, т-да, но го има още докато не е извършилъ доставката. Когато доставката е извършена, когато всичко е свършено, той нѣма право да се обърща къмъ министерството или държавата и да каже: „Платете ми сега такава и такава разлика“. И ако е пропусналъ да направи това нѣщо, пакъ е направилъ грѣшка. Касацията не единъжъ се е произнасяла по такива спорове, че единъжъ извършена доставката, прѣдприемачътъ не може да иска увеличение на цѣнитѣ поради повишение съ 25% стойността на работитѣ, съ каквото и да иска прѣдприемачътъ да го доказва. Най-напрѣдъ вие не можете да се силвате на чл. 33 отъ публично-административния правилникъ, защото не сте направили това, което този членъ прѣдвидява, още прѣди да е извършена доставката, и, отъ друга страна, вие не сте доказали, че има такова увеличение. Нѣщо повече, отъ всички тѣзи книжа отъ вашитѣ пледоарии и пр. ние не виждаме нищо друго, освѣтъ, че митото, което се взема слѣдъ януарий 1911 г., е много по-малко отъ 25%. Г. Мутафовъ ви направи смѣтка: взема се по 75 ст. на 100 кгр., а една траверса има 60 кгр.

Министъръ А. Франгя: 75 ст. на траверса.

Д-ръ Х. Мутафовъ: На 100 кгр. 75 ст., г. министре!

Министъръ А. Франгя: На 100 кгр. 2-50 л.

Д-ръ Х. Мутафовъ: Имате грѣшка.

Министъръ А. Франгя: Единъ кубически метъръ борови дърва дава около десетъ траверси. Правите смѣтка: 2-50 л. на 100 кгр., на една траверса се платятъ 75 ст., а на буковитѣ 18 ст. повече.

Д-ръ Х. Мутафовъ: Нѣма защо да правимъ смѣтка, когато въ митническата тарифа се казва, че за биченитѣ дървета се плаща 2-50 л. на 100 кгр., за дѣланитѣ 75 ст., а за облитѣ дървета 50 ст.

Министъръ А. Франгя: Г. Мутафовъ, азъ съжалявамъ, че Валпата наметъ Ви мами, защото Вие бѣхте членъ въ комисията по сключване на конвенцията съ Австро-Унгария и трѣбва да знаете, че митото на биченитѣ дървета отъ 2-50 л. на 100 кгр. се намали на 2 л., а тѣзи, които бѣха съ мито 50 ст. — на 30 ст. Тѣй е работата.

Д-ръ Х. Мутафовъ: Да.

Министъръ А. Франгя: Митото е 2-50 л. на 100 кгр. на дърво бичено, фасонирано.

Д-ръ Х. Мутафовъ: Тарифата прави разлика между бичени и дѣлани дървета.

Министъръ А. Франгя: Митото на дѣланото дърво е по-малко. Това не е дѣлано, а е бичено.

Д-ръ Х. Мутафовъ: Дѣлано е.

С. Бурмовъ: Г. г. народни прѣдставители! Въпросътъ по отношение на митото се разрѣшава много лесно. На това заявление, върху което фигурира мнѣнието на г. Вепкова, ето какво има писано: (Чете) „Вързо. Направете справка въ Финансовото министерство, какво е митото и настоящето съ цѣлата прѣписка прѣдайте на г. Вепкова. — Справка: Облагането на траверситѣ става по ст. 198 отъ общата митническа тарифа по 75 ст. 100 кгр. Т. Георгиевъ“.

Министъръ А. Франгя: Това е на траверса.

Д-ръ Х. Мутафовъ: Ама на 100 кгр.; а пъкъ на 100 кгр. се падатъ 3—4 траверси.

С. Бурмовъ: Приемамъ, че една траверса има 70 кгр. Щомъ на 100 кгр. се взематъ 75 ст., на 70 кгр., на една траверса ще дойде около 50 ст. кръгла цифра; но, понеже имаме статистическо право и гербовъ сборъ около 15 ст., трѣбва да ги извадимъ отъ 50 ст.

Министъръ А. Франгя: Прѣдприемачътъ ги плаща.

С. Бурмовъ: Нека не се вадятъ, 3-60 л. е цѣната, която се плаща за една траверса; значи 25% ще бѣде нѣщо около 90 ст.; а 50 ст. платено повече за мито не е 25%; слѣдователно, нѣмате и това условие. Ако митото бѣше отъ 90 ст. нагорѣ, тогава можете да казвате, че има едно увеличение отъ 25% върху стойността.

Г. г. народни прѣдставители! Повтарямъ да ви кажа, че отдѣлно върху този случай не струва толкова много да се говори. Вѣрно е, че сумата не е толкова голѣма. Но менѣ ми се струва, че Братя Иванови или други доставчици, които също сж доставляли траверси при тия поемни условия, могатъ да се обърнатъ къмъ васъ и могатъ да ви кажатъ: „Върнете и на насъ митото“, и вие не можете да имъ откажете, щомъ уважите това заявление. Както казахъ по-рано, кой е г. Бончевъ, не го знаа и най-малко искамъ да държа смѣтка за неговата личностъ, или за тѣзи, които оставатъ подиръ него. Азъ твърдѣ много съжалявамъ, като човѣкъ, че той е попадналъ въ такава прѣшка, послѣдствията отъ която ще трѣбва да понесе и която ще му донесе материялни врѣди. И ако нѣкога Народното събрание дойде да се конституира въ тѣкаво благотворително дружество, елате да гласуваме подобно прѣдложение. Но дотогава, докогато имаме закони, прилагани и тѣкувани вече въ продължение на 33 години, когато имаме законъ за задълженията и договоритѣ, законъ за публичнитѣ търгове, специаленъ публично-административенъ правилникъ, и когато имаме съдили, съ които можемъ да се гордѣмъ, прѣстъпление би било, ако оставимъ този споръ да се разрѣши по този начинъ. И повтарямъ да кажа, както казахъ въ началото, елате да гласуваме всички противъ и съ това да дадемъ да се разбере, и на министри и на прѣдприемачи, че спороветъ въ тая страна, както въ всѣка културна страна, се разрѣшаватъ само отъ съдилищата. (Нѣкои отъ болшинството ржкоплѣскатъ)

Прѣдседателствующъ А. Буровъ: Има думата софийскитъ народенъ прѣдставителъ г. Димитъръ Ганчевъ.

Д. Ганчевъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣдставители! Азъ не мога да се съглася съ изказаното мнѣние отъ прѣждеговорившитѣ господа. Дѣй-

ствително, погледнато на въпроса така юридически, тѣ сж прави.

Д-ръ Х. Мутафовъ: То е достатъчно за насъ.

Д. Ганчевъ: Но погледнато на въпроса малко по-друго-яче, . . .

А. Горановъ: Практически.

Д-ръ Х. Мутафовъ: „Друго-яче“ не може да има.

Д. Ганчевъ: . . . ще дойдемъ до съзнанието, че по разрѣшението на този въпросъ е суверенно само Народното събрание.

Д-ръ Х. Мутафовъ: Съдилищата сж суверенни.

И. Толевъ: Г. Ганчевъ, не се знае и юридически да ли сж прави.

В. п. Николовъ: Тукъ другъ единъ авторитетъ се изказва, че не сж прави и юридически!

Д. Ганчевъ: Азъ ще моля да не ме прѣкъсватъ, оставете ме да се изкажа свободно. Ако ме прѣкъсватъ, ще отиде по-дълго врѣме.

Поконниятъ Жеко Бончевъ е сключилъ съ държавата контрактъ още прѣзъ 1910 г. да ѝ достави извѣстно количество траверси. Съгласно договора, тая доставка е трѣбвало да се извърши въ разстояние на двѣ години. Тѣй щото въ това врѣме, когато прѣдприемачътъ е сключилъ съ държавата този договоръ, той е ималъ прѣдъ видъ, че траверситѣ, които се доставятъ за нашитѣ железници, не оттогава, а отъ прѣди 10 и повече години се доставятъ отъ Турция и той, човѣкътъ, така си е правилъ смѣтката; не е могълъ да бѣде пророкъ, за да знае, че подиръ двѣ години, докато той изпълни тоя договоръ, тукъ Народното Събрание ще постанови, щото траверситѣ, които се внасятъ отъ Турция, да плащатъ такова и такова мито; това той не е могълъ да прѣдвиди, и никой не е могълъ да го прѣдвиди, както никой не можеше да прѣдвиди, г. г. народни прѣдставители, че на 17 септемврий м. г. ще имаме мобилизация, а на 5 октомврий ще имаме война и, вслѣдствие на тази война, митото на стокитѣ, които се внасятъ отъ Турция, ще бѣде 100%. Е добръ, ако азъ имамъ сѣция този договоръ съ държавата, да доставямъ такива траверси или други материяли отъ Турция, и вслѣдствие на обстоятелствата трѣбва да плащамъ 100% мито, питамъ азъ, вие можете ли да ми кажете: „Г-не, Вие сключихте договоръ за доставката на извѣстни материяли, и трѣбва да ги доставите съгласно уговорената цѣна?“

Д. Хаджиевъ: Това е force majeure.

Д. Ганчевъ: Това ще рече, че азъ, който съмъ контракувалъ съ държавата доставката на извѣстни материяли, за благодарностъ ще трѣбва да бѣда опростенъ. Дотамъ ще сведемъ работата. Тѣй щото, понеже Народното събрание е, което е наложило това мито съ Турция, то, казвамъ, е суверенно да признае на този прѣдприемачъ, че е право да му се заплати митото, платено за тѣзи траверси доставени отпослѣ, слѣдъ като е турено мито, защото, както казахъ, той не е могълъ да прѣдвиди — както никой не можеше да прѣдвиди — че слѣдъ двѣ години ще се налага такова и такова мито.

Но, казватъ господата, които говориха по-рано, че въпросътъ не е отъ компетентността на Народното събрание, а трѣбва да го разрѣшатъ съдили-

щата. Добър! Този предприемач, вследствие на тѣзи загуби и, ако щете, вследствие на това тормозене отъ тази доставка, когато вижда, че отива на явна, грамадна загуба, че цѣлният му капитал, може-би, пропада, се помни и оставатъ неговитѣ наследници да водятъ процеса, както и да завеждатъ такъвъ съдъжъ съ държавата. Азъ имамъ смѣло такъвъ процесъ съ държавата. Той бѣ за материятъ, взетъ отъ държавата въ сръбската война да прави мостове. Този въпросъ бѣше внесенъ на разглеждане тукъ, въ Народното събрание, и трѣбваше да се разрѣши, както сга искаме да разрѣшимъ и този въпросъ; Народното събрание имаше право да го разрѣши, обаче то не го разрѣши, отхвърли го, като каза, че то не е суверенно да плаща загубитѣ на едикото си, а че това е работа на съдилищата. Така че, петъ пари не платиха на предприемача. Ние водихме този процесъ 27 години. Баща ми се помина, ако и азъ не го спечелихъ, ще се помина, и, може-би, моитѣ наследници или внуци ще го спечелятъ. Е, какъ току-така ще оставимъ този човѣкъ? И въ края на крайщата, както заяви г. министърътъ, той ще спечели процеса и ще иска за изминалото се време да му се платятъ всичкитѣ лихви, адвокатското право и пр. и пр. Азъ знамъ много такива процеси между предприемача и държавата, които, макаръ че се водятъ съ години, въ края на крайщата, предприемачътъ спечелва процеса и държавата е бивала осъдена и е плащала грамадни разноски, лихви и пр. Защо да оставимъ тѣзи хора да се тормозятъ по съдилищата?

Д-ръ Х. Мутафовъ: Па и обратни случаи има много.

Д. Ганчевъ: Има и обратни случаи.

Г. Бурмовъ се силаваше най-много върху авторитетното мнѣние на юрисконсулта при Министерството на желѣзницитѣ. Не зная доколко това мнѣние е авторитетно, но зная едно нѣщо, че сѣщиятъ този господинъ даде мнѣние по предприятието за постройката на Варненското пристанище, че държавата не трѣбва да имъ признае никакви загуби и обезщетения, обаче по този процесъ, още въ първата инстанция, тѣ спечелиха — сега дѣлото е въ апелацията — и единъ денъ държавата ще трѣбва да плаща грамадни суми на тѣзи предприемачи за това пристанище.

С. Бурмовъ: Ама дѣлото още не е свършено.

Д. Ганчевъ: Въ окръжния съдъ спечелиха, ще спечелятъ и въ апелацията, и въ касацiята, защото сж прави, и, въ края на крайщата, държавата ще плати милиони.

Д-ръ Х. Мутафовъ: То бѣше дадено на арбитражъ, който не го разрѣши въ тѣхна полза и процесътъ отиде въ съдилищата.

Д. Ганчевъ: Прѣкрасно. Сега нали е въ апелацията?

Д-ръ Х. Мутафовъ: Да.

Д. Ганчевъ: Имаме сжщо така и други предприятия за постройката на линии. Ще дойде за разглеждане предприятието за линията Тръвна—Борущица, ще дойде това за Кюстендилската линия, послѣ други, и тѣзи хора ще ходятъ десетки години въ съдилищата, дѣто има справедливостъ, и въ края на крайщата, азъ съмъ напълно увѣренъ, че държавата ще бѣде осъдена и ще плати паритѣ; защото, както казахъ, исканията на тия хора сж справедливи. Не можете вие, когато виждате отъ поемнитѣ условия, че за извѣстно предприятие,

напр. за единъ мостъ, се казва, че ще стигнатъ 25 хиляди лева, а предприемачътъ се застава да плати 180 хиляди лева, да не му заплатите остатъка.

Искамъ да кажа — спирамъ се тукъ, не желая да отнемамъ повече времето на народното представителство — че Народното събрание е въ пълно право да разрѣши въпроса, защото то е, което е наложило туй мито и то е, което трѣбва да признае, че стойността на митото трѣбва да се повърне на този предприемачъ. Това е едно справедливо рѣшение. И бѣдете увѣрени, че съ туй нѣма да се направи никакви грѣшки, а, напротивъ, въпросътъ ще се разрѣши много справедливо, защото, както казахъ, Народното събрание е суверенно, то налага митата, то е приело тарифата за митата, а не окръжниятъ съдъ — това не е работа на съдилищата. За да не става нужда, както казахъ, да се тормозятъ тия хора въ съдилищата, да харчатъ пари, да правятъ разноски — сигурентъ съмъ, че утрѣ държавата ще бѣде осъдена да плати напълно разноскитѣ на този човѣкъ — нека ние да разрѣшимъ въпроса. Сега, разбирамъ, въпросътъ би билъ много по-другъ, ако, както нѣкои отъ г. г. прѣдговорившитѣ настояваха, не се прѣдвиждаше, споредъ закона за общественитѣ предприятия, че ако единъ предприемачъ вземе извѣстна доставка — както е въ случая съ тази — и цѣнитѣ се покачатъ, то държавата да му доплаща разницата. Въ такъвъ случай, да. Но тукъ има ли такава нѣщо? Не. Той не иска обезщетение за това, че вземалъ траверситѣ вмѣсто по 5 л., по 5-50 л. едната, защото материятъ въ Турция билъ по-скѣпъ, но той иска да му се признае митото, което не е могълъ да прѣдвиди. Когато той си е правилъ смѣтката, че траверситѣ тамъ ще костватъ по 2-50 л. едната, че толкова ще има транспортъ, за мито и т. н., тогава не е имало тия мита, а тѣ се наложили слѣдъ една година. Освѣтъ това, при другитѣ загуби, които е прѣтърпѣлъ покойниятъ Бончевъ, той е ималъ и тази: както казватъ тукъ въ изложението наследниците му, траверситѣ сж били доставени по вода; тѣ сж били сѣчени навѣрно въ Кърджалийско и сж били влечени по течението на рѣка...

А. Горановъ: Кричимъ.

Д. Ганчевъ: Да. — ... и вследствие на голѣмо наводнение, около 20 хиляди траверси сж били пропаднали. Това е една грамадна загуба поради форсе мажоре, за която държавата нѣма да отговаря; той ще я търси отъ небето. Но що се касае до митото, да изгуби отъ него, това значи, че ние искаме опроставяне на този човѣкъ.

Въ заключение, ще моля г. г. народнитѣ представители да приематъ рѣшението, което ни се прѣдставя отъ г. министра на желѣзницитѣ, толкова повече, че той е сезиралъ самия Министерски съветъ и послѣдниятъ е напълно съгласенъ съ доклада на г. министра на желѣзницитѣ. Министерскиятъ съветъ, прѣди да се произнесе, е разгледалъ всестранно въпроса и е намѣрилъ, че искането на г. Бончева е справедливо. И затуй, както виждате, въ самитѣ мотиви е казано, че приема слѣдното прѣдложение, което прави доставчикътъ: да му се увеличи цѣната съ сума, равна на платеното мито. Значи, Министерскиятъ съветъ е напълно съгласенъ съ прѣдложението на доставчика. Това е най-правилното рѣшение и затуй Народното събрание трѣбва и то да рѣши, да се признае платеното мито отъ този доставчикъ.

Прѣдседателствующъ А. Буровъ: Има думата търновскиятъ народенъ прѣдставителъ г. Христо Цановъ.

Х. Цаневъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣдставители! Туй прѣдложение, дѣйствително, възбуди тукъ много въпроси и ни закара въ дълги разpravии. Азъ потърсихъ причината на всичко това, за да мога да си обясня отъкъ накѣдъ, когато ние тукъ за по-голѣми работи не сме се разгорещавали и впуцвали да си обясняваме толкова на пространно работата, тукъ по едно прѣдложение, което визираща една сума отъ 50—60 хиляди лева. . .

Министъръ А. Франгя: 40 хиляди лева.

Х. Цаневъ: . . . или 40 хиляди лева, както забѣлѣза г. министърътъ, се дебатира втори денъ и, както изглежда, едва-ли тази вечеръ ще може да се приключатъ дебатитѣ по него, и намирамъ причината за всичко това въ туй, че, дѣйствително, тукъ се смѣсватъ двѣ функции на едно мѣсто и това ни затруднява, за да можемъ да си обяснимъ какво да правимъ и какво не. Азъ гледахъ тукъ дѣлото, когато го разгрѣщаше г. Бурмовъ. Дѣйствително, то е голѣмо дѣло и, за да можемъ по съвѣсть да се произнесемъ по него, ще трѣбва да го изучимъ . . .

Д-ръ Х. Мутафовъ: Да станемъ сѣдин.

Х. Цаневъ: . . . да прѣлистимъ всичко, за да можемъ да кажемъ, прави ли сѣ наследниците на г. Бончева да искатъ отъ Народното събрание тия пари или не. Но трѣбва ли да изучаваме туй дѣло? Ето какъ е въпросътъ, споредъ мене. Не го ли изучимъ и гласуваме, ние нѣма да изпълнимъ добросъвестно длъжността си. Отъ тукъ произхожда тази бърканица и туй продължение на разискванията. Единъ ще изучи цѣлия процесъ, тъй да се каже, ще излѣзе тукъ и ще каже всичкитѣ си възражения, и има право и е длъженъ да ги каже, защото е далъ клетва да бѣде добросъвестенъ и да изпълнява своя длъгъ; той ще го изпълни като изучи подробно туй дѣло; а като вземе да го изучава, въ какъвъ се обръща? Той ще трѣбва да се обрне или въ адвокатъ на държавата, или въ такъвъ на другата страна. Значи, явно е, като че ние тукъ дебатираме просто и чисто единъ процесъ, а не законодателна материя. Азъ смѣтамъ, че ние сме длъжни да дебатираме само по материя, която има законодателенъ характеръ, а не тъй да измисляме и да рѣшаваме днешъ въпроса, и да търсимъ да-ли сме прави да изучаваме такива процеси или не. Азъ смѣтамъ, че този въпросъ е разрѣшенъ по-напрѣдъ въ самата конституция и ние сме длъжни да се придържаме о рамкитѣ на конституцията. Тамъ е опрѣделено какво трѣбва да прави Народното събрание, а именно: въ гл. гл. XV и XVI е изброено всичко онова, което има право да върши обикновеното Народно събрание, и въ чл. 44 отъ конституцията е казано още едно нѣщо, което то има право да върши, именно да тълкува смисъла на законитѣ. Азъ прочетохъ на бърза рѣка тази материя — понеже тя е малка — да видя какво ние сме длъжни да правимъ — и смѣтамъ, че туй, което не е прѣдвидено въ конституцията, не сме длъжни да го правимъ — и отъ всичко туй, което е писано тамъ, се вижда, че ние сме длъжни, първо, да законодательствуваме, и второ, да тълкуваме смисъла на законитѣ, ако стане нужда отъ това. Но главната задача на Народното събрание е да законодательствува, а не да сѣдимъ, да-ли едно нѣщо е право или криво и да-ли този или онзи има право и т. н. Намирамъ, че по конституцията ние не сме компетентни да се произнасяме по такива въпроси и, ако се вмѣкнемъ въ тази материя, ще направимъ противното на онова, за което даже кръвъ се е лѣло, а именно за раздѣлянето на властитѣ, ще влѣземъ въ правата на другата власт, която е самостоятелна, именно въ правата на

сѣдебната власт. А смѣтамъ, че ние нѣмаме туй право. Азъ не ще чета тукъ всичко — вие имате конституцията и виждате какви права имаме споредъ нея. Да приложимъ тия разсѣждения къмъ конкретния случай. Трѣбва да поставимъ въпроса ясно, защото ясно поставенъ въпросътъ, както се изказва по-напрѣдъ и г. министърътъ, разрѣшаваме го почти наполовина.

Какъвъ е въпросътъ, който ни занимава? Държавата сключва единъ договоръ съ едно частно лице да ѝ достави извѣстенъ материалъ, въ случая траверси. По-подиръ се явило обстоятелство, което ошетило едната или другата страна. Оцетената страна иде и казва: изтълкувайте договора да-ли азъ трѣбва да платя оную или не, или държавата трѣбва да ми го плати. Ето, този е въпросътъ. Човѣкъ казва: сключихъ такъвъ и такъвъ договоръ, но послѣ стана измѣнение, съ Турция се сключи нова конвенция, трѣбваше да плащамъ мита — спори човѣкътъ. За какво се отнася спорътъ? За единъ очевиденъ частно правенъ интересъ. Това е смѣцото, ако азъ сключа договоръ съ частно лице да ми достави траверси и, ако се увеличи митото, да искамъ да се произнесе Народното събрание, кой е длъженъ да плати митото: азъ-ли или другата страна. Това о, частно правенъ въпросъ, каквито се явяватъ и въ живота на другитѣ хора, като напр., купувамъ, или продавамъ, или наемамъ къща. Който и да разрѣшава повдигнатия въпросъ, Народното събрание или другъ, обмислете, приложете, и ще видите, че това разрѣшение се напълно прилага и къмъ частнитѣ лица. Нищо не значи, че противната страна е държавата, защото се касае за единъ обикновенъ договоръ. Кой ще разрѣши спора въ такъвъ случай? Имаме надлежна власт, която е назначена да разрѣшава такива спорове, а именно сѣдебната власт. Та азъ смѣтамъ, че ние не можемъ да влизаме сега въ нейнитѣ функции и да казваме: „Право е да плати държавата“ или „Криво е да плати държавата“. Не сме прави, защото нѣмаме това основание да казваме и разрѣшаваме туй нѣщо. И кой ще го приведе въ изпълнение? Трѣбва по административенъ редъ да направимъ тази работа. Тогава, за какво сѣсдилищата? Ние опразваме тѣхната работа. Съгласете се, г. г. народни прѣдставители, че не можете да откажете и на мене, като контракувамъ една работа съ г. министра, ако се появи споръ, да искамъ да го внесе тукъ, а вие да ми кажете: „Хайде вървете въ сѣдилищата“. Азъ ще ви кажа, че онзи денъ разрѣшихте спора, или друго нѣщо, на еди-кого-си съ държавата; не се отнася до другъ въпросъ, а пакъ до единъ частно правенъ въпросъ и затова сте длъжни да го разрѣшите. По такъвъ начинъ ще влѣземъ въ правата на сѣдебната власт и ще се обрнемъ отъ законодателна въ сѣдебна власт. Смѣтамъ това за голѣма погрѣшка, ако я допуснемъ. Не искамъ да влизамъ въ тия подробности — да-ли сѣ прави наследникитѣ на Бончева или не, да-ли държавата е права или не. Важно е да поставимъ въпроса принципиално, и азъ смѣтамъ, че той трѣбва така да се освѣтли и щомъ се освѣтли отъ тази гледна точка, безъ да се горещимъ и ядосваме на прѣдприемача, да кажемъ, че не сме компетентни да се произнасяме по този въпросъ, заповѣдайте, има сѣдилища, тамъ ще ви кажатъ кой ще плати митата; сѣдилищата ще изтълкуватъ, да-ли мотивътъ, че сте разчитали да доставитѣ тѣзи траверси отъ Турция, е достатъченъ, да ви оправдае или не. Защото този е единствениятъ мотивъ, който се навежда, за да се искатъ тѣзи пари. Прави ли сме ние сега да влизаме въ оцѣнка на този имотъ? Туй е работа на сѣда; той е компетентенъ да каже, да-ли този мотивъ е основателенъ или не, и ако го намѣри за основателенъ, ще имъ присѣди паритѣ, а ако го намѣри за неоснователенъ, нѣма да имъ ги присѣди. Отъ

демъ ли ние по-нататъкъ, присвоимъ ли си това право да разрѣшимъ този въпросъ, ние сме длъжни да влѣземъ въ оцѣнка на този мотивъ, както направиха нѣкой отъ г. г. ораторитѣ, които говориха прѣди мене. Азъ казвамъ, че, споредъ менъ, това е излишна работа, и че ние ще направимъ една крупна грѣшка, ако влѣземъ въ тая оцѣнка.

Може да се каже, че има прецедентъ. Това не важи за насъ. Една грѣшка не ни задължава да правимъ и други такива, и въобще грѣшките не могатъ да служатъ за практика. Та казвамъ, не важи този мотивъ, че прѣдприемачитѣ не билъ прѣдвидѣлъ. Вѣрвамъ, г. министрътъ ще се съгласи съ този възгледъ, че по този пътъ трѣбва да вървимъ и да видимъ, да-ли е правъ този мотивъ или не. Въ противовѣсъ на това, което г. Ганчевъ защитава, именно, че този мотивъ билъ правъ, азъ ще кажа, че не е правъ. Сѣдилищата ще кажатъ това. Вие, г. Толевъ, казахте, че прѣждеговорившитѣ оратори юридически не били прави.

И. Толевъ: Азъ казахъ, че прѣждевременно се произнасятъ.

Х. Цаневъ: Да влѣземъ и въ тая оцѣнка, г-да, ако искате. Тукъ се разкрива, че, когато се е сключилъ договорътъ съ прѣдприемача, дѣйствително траверситѣ или въобще този материалъ е минавалъ отъ Турция безмитно въ България. Но тогачъ, съществувала една конвенция, обнародвана по установения редъ, която е законъ за насъ и срокътъ на която е изтичалъ въ началото на 1911 г., а срокътъ на прѣдприятието изтича на 1912 г.; значи, той е знаелъ, че слѣдъ тази конвенция една година подъ новъ режимъ — безразлично какъвъ — ще има да продължава своята доставка. И той е длъженъ да знае тази конвенция, както всички сж длъжни да я знаятъ; тя е законъ, защото се обнародва въ „Държавенъ вѣстникъ“. Той не може да каже, че не я е челъ; той трѣбва да я знае, и ние имаме право да кажемъ, че я е знаелъ. И ако, въпреки туй, той не се съобразилъ, че може да настѣпи нова митническа тарифа, какво сме виновати ние? Съвѣтъ неоснователенъ е този мотивъ, че той щѣлъ да доставя материалитѣ си отъ Турция — позволете ми и азъ да се впусна въ този мотивъ. На насъ е безразлично откъдъ ще ги доставя — ако ще отъ Мала Азия да ги доставя. Ние не можемъ да влизаме въ тая разправа съ прѣдприемача: я ни кажете откъдъ ще доставяте материалитѣ, за да не стане грѣшка и ако се измѣни отпослѣ тарифата, да не измѣняме договора — защото тъй ще трѣбва да правимъ, ако се приеме принципътъ, че като се измѣнятъ условията, трѣбва да се измѣнятъ и договоритѣ.

Д-ръ Х. Мутафовъ: Това може, ако той поиска изрично да се впише въ договора. Той е длъженъ да го направи, ако мисли, че могатъ да се измѣнятъ условията.

Х. Цаневъ: То е вече другъ въпросъ. Но, ако ние тръгнемъ по този пътъ, ще трѣбва за всѣко прѣдприятие да литаеме прѣдприемача: знаете ли, че ние имаме такъвъ договоръ, че могатъ да станатъ такива измѣнения и т. н., съобразявайте се съ това нѣщо. Откъдъ наскѣдъ, държавата, която въ случая дѣйствува като частно лице, е длъжна да влиза въ тѣзи разприви? Който е прѣдприемачъ, трѣбва да си отвара очитѣ, да има прѣдъ видъ всичко туй. Никой не му е виноватъ, ако не го е ималъ прѣдъ видъ. Та казвамъ, ако влѣземъ въ разбирателство на съществото на работата, наслѣдницитѣ на Жека Бончевъ пакъ не сж прави. Може отъ туй да сж обѣднѣли, може отъ туй да е умрѣлъ човѣкътъ, за насъ това е безразлично; ние не можемъ да влизаме въ

тая оцѣнка, и това нѣма абсолютно никакво значение за насъ.

Ето защо, г-да, азъ смѣтамъ, че понеже ние не сме компетентни да влизаме въ оцѣнка на тая работа, кой е правъ и кой е кривъ, и понеже въпросътъ се касае само до компетентността на сѣдебната властъ, ние сме длъжни да отхвърлимъ това прѣдложение. И азъ моля г. министра — виждамъ, че той не бѣше убѣденъ и може-би още не е убѣденъ — да се убѣди, че пътятъ, по който се върви съ това прѣдложение, е кривъ, че това не трѣбва да бѣде тъй, и вмѣсто да ни кара да отхвърляме това прѣдложение, нека го оттегли самитѣтъ. Не се касае до нѣкой голѣмъ въпросъ, та да му се отдаде значение повече, отколкото трѣбва, и да се прави отъ него въпросъ на довѣрие, така да кажа.

Министръ А. Франгя: Туй не е въпросъ на довѣрие.

Х. Цаневъ: Туй е една дребна работа, та г. министрътъ може да оттегли своето прѣдложение и да се mine по-нататъкъ на дневенъ редъ. Но ако г. министрътъ не го оттегли, най-послѣ, въпреки всичкитѣ ни симпатии къмъ него, въпреки това, че досега сме го поддържали, азъ казвамъ, че по съвѣстъ не мога да гласувамъ за това прѣдложение, и ще моля и васъ, г. г. народни прѣдставители, не-прѣмѣнно да го отхвърлите, за да поставимъ единъ редъ у насъ. Нека прѣдприемачитѣ внимаваатъ, да не разчитатъ на рекламации и на туй, да-ли ще дойде на властъ партията имъ, та да ги прокаратъ.

Прѣдседателствующъ А. Буровъ: Има думата г. министрътъ на желѣзницитѣ, почитѣ и телеграфитѣ.

Министръ А. Франгя: Азъ вземамъ думата, за да дамъ твърдѣ едно обяснение и ще моля послѣ да се вдигне засѣданието, защото Министерскиятъ съвѣтъ засѣдава отъ 5 ч., а сега е вече 5½.

По отношение чл. 33 отъ публично-административния правилникъ, силаваха се на мнѣнието на г. Бешкова, който, наистина, е единъ отъ най-калебитѣ адвокати и добри юрисконсулти. Въ прѣдшното засѣдание г. Мутафовъ се съгласи съ неговото мнѣние по отношение на чл. 33 отъ публично-административния правилникъ. Г. Бешковъ каза: (Чете) „Мотивитѣ, по които Смѣтната палата е отказала визирането на платежната заповѣдъ, сж неоснователни, защото законътъ за общественитѣ прѣдприятия отъ 1906 г. отмѣнява публично-административния правилникъ за сключване договори и задълженията, които се налагатъ на прѣдприемачитѣ само въ ония части, които му противорѣчатъ. Чл. 33 отъ публично-административния правилникъ не противорѣчи на закона за общественитѣ прѣдприятия, понеже урежда материя, незасегната отъ закона. Чл. чл. 59, 61, 63, 64 и 65 отъ послѣдния, които цитира палатата, се отнасятъ съвѣтъ за други работи и нѣматъ нищо общо съ увеличение цѣнитѣ на материалитѣ“. Въ миналото засѣдание г. Мутафовъ, като говорѣше, казваше: „И азъ съмъ на това мнѣние.“

По отношение на повдигнатия отъ прѣждеговорившия, г. Цаневъ, въпросъ, ще кажа слѣдующето. Имате закона за настърчение на мѣстната индустрия; на основание на този законъ вие давате концесии да се строятъ захарни фабрики. Доказждатъ хора и турятъ капиталитѣ си, като знаятъ, че митото е 27½ л. на 100 кгр. Ако нѣмахте това мито, нѣмаше да дойде нито единъ човѣкъ да построи фабрика не, но кошара даже за цвѣкло. Добрѣ, ха да кажемъ сега, че утрѣ ще направимъ конвенция съ Австро-Унгария. Тя, да прѣдположимъ, каже: „Азъ искамъ да турите мито 15 л. на 100 кгр. захаръ, а въ замѣна на това

азъ ще дамъ на васъ това и това“, и нашата държава, която е дала вече едни придобити права, каже: даватъ ми голѣми облаги, ще трѣбва да отстапя отъ митото 27½ л. 100 кгр. Тѣзи хора, на които вие сте дали едни права и тѣ сж вложили 7—8—10 милиона лева капиталъ, за да построятъ фабрики, въ сѣдилищата ли ще отидатъ да доказватъ, че ние ги сисипваме, защото, вмѣсто да вземаме 27½ л. мито на 100 кгр. захаръ, вземаме само 10 или 15 л.“? Послѣ, не забравяйте, че вие опрощавате глоби, раздавате и продавате земи и т. н. — вие сѣдилище ли сте? Това значи, че има въпроси, по които Народното събрание може да се произнесе.

Като казахъ тѣзи 2—3 думи, понеже има записани да говорятъ и други оратори, азъ ще моля г. прѣседателя да закрие засѣданието, защото ме викатъ въ Министерския съвѣтъ, който е почналъ вече засѣданието си.

С. Бурмовъ: Примѣрътъ съ захарнитѣ фабрики и съ цвѣклото е несполучливъ.

Прѣседателствующъ А. Буровъ: (Звъни) Нѣмате думата, г. Бурмовъ.

С. Бурмовъ: Азъ твърдя, че захарнитѣ фабрики...

Прѣседателствующъ А. Буровъ: Споредъ правилника, г. Бурмовъ, единъ народенъ прѣдставителъ, прѣди да говори, трѣбва да вземе думата. Азъ Ви моля да уважавате правилника. Какво е това!

Г-да! Има прѣдложение отъ г. министра на железницитѣ, пошитѣ и телеграфитѣ, да се вдигне засѣданието, понеже Министерскиятъ съвѣтъ засѣдава. Вѣрвамъ, че никой нѣма да бже противъ това прѣдложение.

Обаждатъ се: Прието.

Прѣседателствующъ А. Буровъ: Слѣдующето засѣдание ще се състои въ срѣда, 2 ч. слѣдъ пладне, съ сжщия дневенъ редъ.

Обявявамъ засѣданнето за закрито.

(Закрито въ 5 ч. 30 м. слѣдъ пладне)

Прѣседателствующъ подпрѣседатель: **А. Буровъ.**

Секретарь: **Х. Цаневъ.**

Началникъ на Стенографското бюро: **Т. Гължбовъ.**